

TARTU ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Kunstiajaloo osakond

Saara Sion
KUJUTAVA KUNSTI PEAVOOLUD 1920.-1940. AASTATEL EESTIS JA LEEDUS
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kadri Asmer

Tartu
2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. LEEDU KUNST 20. SAJANDI ALGUSES JA AASTATEL 1918–1940	5
1.1 KAUNASE KUNSTIKOOL	6
1.2 LEEDU KUNSTINÄITUSED	12
1.3 LEEDU KUNST AASTATEL 1918–1929	14
1.3.1 Maalikunst	16
1.3.2 Skulptuur	16
1.3.3 Graafika	17
1.4 LEEDU KUNST AASTATEL 1930–1940	18
1.4.1 Maalikunst	19
1.4.2 Skulptuur	20
1.4.3 Graafika	21
2.EESTI KUNST 20. SAJANDI ALGUSES JA AASTATEL 1918–1940	23
2.1 KÕRGEM KUNSTIKOOL PALLAS	23
2.2 TALLINNA KUNSTTÖÖSTUSKOOL	29
2.3 EESTI KUNSTINÄITUSED	32
2.4 VÄLISNÄITUSED	35
2.5 EESTI KUNST AASTATEL 1918-1940	36
3.EESTI JA LEEDU KUNSTI ÜHISOSA 1918–1940	38
3.1 KUNSTIKOOLID	38
3.2 KUNSTINÄITUSED	41
3.2 STIILID	43
3.3 KAHE RIIGI KUNSTIKONTAKTID	43
KOKKUVÕTE	49
SUMMARY	49
KASUTATUD KIRJANDUS	52

SISSEJUHATUS

Leedu ja Eesti teekond 1918. aasta iseseisvuseni toimus küllaltki sarnaselt läbi rahvusliku ärkamise. Samuti on kahe riigi lähiajalugu suuresti seotud võõrvõimuga, mis on tugevalt kujundanud ka kahe riigi 20. sajandi kultuurilugu. Varasemast ajaloost on keerulisem leida ühiseid arenguhooni. Rahvusliku ärkamise ajal kannab Leedu endas kunagise Euroopa suurriigi mälestust, Eesti püüdleb esmakordselt iseseisvuse poole. Mõlema riigi arengusuund on aga sama. Sarnasest tulnevalt on antud uurimistöö keskmes just 20. sajandi esimene pool, mil vaadeldavate riikide ühiskondlikud ja poliitilised arengud on toimunud sarnastel alustel.

Käesolevale bakalaureusetööle on seatud kaks eesmärki. Esimene neist on vaadelda Eesti ja Leedu kujutava kunsti üldseisu aastatel 1920.–1940. See hõlmab kunsti peavoolusid ja mõjutajaid, haridusasutusi-, ning kunstinäituseid. Töö teiseks eesmärgiks on leida ja kaardistada kokkupuutepunkte ja sarnasusi Eesti Vabariigi ja Leedu Vabariigi kunstis 1920.–1940. aastatel.

Tegemist on ajaloolise uurimusega, millest esimesed kaks suuremat peatükki põhinevad varem publitseeritud uurimustel ning käsitlustel. Kolmas peatükk on võrdlev ja analüüsiv, kõrvutades töö varasemates osades esitatud ülevaateid."

Käesolev bakalaureusetöö on ajalooline uurimus, mille kaks suuremat peatükki põhinevad varem publitseeritud käsitlustel ja uurimustel. Kolmas peatükk on võrdlev ja analüüsiv, kõrvutades töö varasemates osades esitatud ülevaateid. Esimene peatükk annab ülevaate Leedu kunstist aastatel 1920.–1940. Põhjalik ülevaade on koostatud Leedu kunstihariduse süsteemist ja selle loomisest. Käsitlust leiavad ka iseseisvumisele eelnenud, kuid siiski vabariigi perioodi kunstielu arengut mõjutanud sündmused ja suunad. Bakalaureusetöö teine peatükk annab sarnaselt ülevaate Eesti kunstist 1920.–1940. aastatel ning noore vabariigi kunstmaastiku jaoks märgilistest sündmustest, mis eelnesid iseseisvumisele. Teise peatüki ülesehitus on sarnane töö esimese peatüki ülesehitusega ja hõlmab endas täpsemaid alapeatükke samadel teemadel, mis Leedu kunsti käsitlev peatükk – kunsti peavoolud, mõjutajad, haridusasutused ja kunstinäituseid nii riigi siseselt kui väliselt. Samuti on peatükis suur rõhk Eesti kunstiharidusel. Kolmas ehk viimane peatükk jaguneb kaheks suureks alateemaks. Esimene neist analüüsib mõlema riigi kunstielu arengu, suundade ja mõjutajate sarnasusi ning erisusi. Samuti on esitatud ülevaatlik käsitlust mõlema riigi üldajaloost, et luua selgemat taustuumi mõlema riigi

kultuuriloo üldisele arengule, mis on vaieldamatult kunstimaastiku arenguga tihedalt läbi põimunud.

Teine alateema annab ülevaade Eesti ja Leedu kunsti kontaktidest ja kokkupuutepunktidest vaadeldaval perioodil. Põhjaliku käsitlemist leiavad Eesti kunsti näitus Leedus ja Leedu kunsti näitus Eestis 1937. aastal. Kolmanda peatüki esimene osa on kirjutatud nii refereerivas kui analüüsisivas vormis. Kolmanda peatüki teine osa toetub valdavas enamuses Eesti kunsti näituse Leedus ja Leedu kunsti näitus Eestis kataloogidele.

Uurimistöö historiograafia hõlmab nii Eesti kui Leedu kunstist ilmunud üldkäsitlusi kui ka spetsiifilisemaid uurimusi. Siinkirjutaja teadmiste kohaselt on peaaegu käitlemata kahte riiki siduv kunstiajalugu. 2014. aastal kaitses Kaja Karlson Tartu Ülikoolis bakalaureusetöö pealkirjaga “Saksa okupatsiooni-aegne (1941–1944) kunstipoliitika Balti riikides ja selle kajastumine näitusel “Kolm inimpõlve eesti kunsti””, mis katab kolme aasta pikkuse perioodi, mis järgneb käesoleva töö vaadeldavale perioodile.¹ Suurimaks projektiks, mis hõlmab 1920.–1940. aasta Eesti ja Leedu kunsti oli 2018. aastal aset leidnud kolme Balti riigi kunstile pühendatud projekt „Vabad hinged. Sümbolism Baltimaade kunstis“, mis valmis Eesti Kunstimuuseumi, Läti Rahvusliku Kunstimuuseumi, Leedu Kunstimuuseumi ja M. K. Čiurlionise nimelise Rahvusliku Kunstimuuseumi ühisprojektina. Projekti üks eestvedajatest ja kuraator oli Prantsusmaa Muuseumide Direktoraadi liige Rodolphe Rapetti.² Projekti raames korraldati rändnäitus kõigis kolmes riigis ja Prantsusmaal. Samuti anti välja põhjalik näitusekataloog ning korraldati rahvusvaheline konverents teemal “Sümbolistlik kunst ja Läänemere regioon 1880–1930”. Korraldatud näitus andis ülevaate Baltimaade sümbolismist alates 19. sajandi lõpust kuni 1930. aastateni.³

---

¹ Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, “Kaitstud Lõputööd”, *Flaj.ut.ee*, 2020, <https://www.flaj.ut.ee/et/instituudist/kaitstud-loputood-0> (20.08.2020)

² “Vabad Hinged. Sümbolism Baltimaade Kunstis - Kumu Kunstimuuseum”. *Kumu Kunstimuuseum*, 2018, <https://kumu.ekm.ee/syndmus/symbolism-baltimaade-kunstis/>. (13.08.2021)

³ Liis Pählapuu, *Vabad hinged. Sümbolism Baltimaade kunstis* (Tallinn: Eesti Kunstimuuseum, 2018).

1. LEEDU KUNST 20. SAJANDI ALGUSES JA AASTATEL 1918–1940

Leedu esmakordne kirjalik mainimine leiab aset 1009. aastal, seoses misjonäri püha Brunoni ja tema kaaskonna tapmisega Venemaa ja Leedu piirialadel. Leedu ajaloolane Edvardas Gudavičius on veendunud, et just püha Brunoni ja tema kaaskonna ristas esimesed leedulased.⁴ Kogu Leedu ristiusustamiseni on veel aga sajandeid. Leedu ala koosnes väikestest eraldiseisvatest vürstiriikidest kuni 1230. aastani, kui suurvürstiks kroonitud Mindaugas need ühendas. Järgneva paari sajandi jooksul sai Leedust tugev sõjaline jõud Euroopas. Suurvürst Gediminase valitsemisajal, aastal 1323, toodi pealinn üle Trakaist Vilniusesse. Ristiusustamise katseid oli veel mitmeid, kuid alles 1386. aastal lasi suurvürst Jogaila enda ristida, millele järgnes mõnekümne aastane periood, kus enamus ülikuid end ristida soovisid.⁵ 15. sajandi alguseks oli Leedu sõlminud liidu Poolaga, säilitades siiski iseseisvuse. 1410. aastal võitsid Leedu ja Poola väed eesostas Vytautas Suurega Žalgirise lahingus Teutooni ordu. Pideva ohu ja surve tõttu idast ja ka Preisimaa positsiooni tugevnemisega, muutusid olud Leedus ebakindlaks. 1569. aastal sõlmiti Poolaga Lublini unioon, millega loodi kahe riigi asemele formaalselt üks— Rzeczpospolita.⁶

18. sajandi lõpust alates saab Leedust Venemaa Keisririigi osa. Sellesse perioodi langeb ka kohaliku kultuuri arengu peatumine. Näiteks kuni 19. sajandini olulise ülikooli- ja kultuuri linnana eksisteerinud Vilniusest kaotati 1832. aastal ülikool. 1863. aastal toimunud jaanuariülestõusu järel kehtestati veelgi karmimad leedu ja poola kultuuri rõhuvad seadused. Näiteks oli lubatud kirjutada vaid kirillitsas ning kohalikes koolides ja ametiasutustes oli keelatud kasutada leedu keelt. Samuti toimus suur väljaränne ja ka massiline intelligentsi küüditamine. Kõigele lisaks ei tohtinud nn. intelligents endam leedu aladel töötada vaid pidi suunduma mujale Venemaa kubermangudesse.⁷

Teadaolevalt oli paganaid Balti regioonis ka 18. sajandil, seda eraldatud paikades.⁸ Eestis 1926. aastal avaldatud artikkel Leedu kunstist ja kultuurist annab hästi edasi 20. sajandi alguses

---

⁴Pietro Umberto Dini, *Foundations of Baltic Languages*, (Vilnius: Vilnius University, 2014), 264-266.

⁵ Dini, *Foundations of Baltic Languages*, 267-269.

⁶ Andres Kasekamp, *Balti riikide ajalugu* (Tallinn: Varrak, 2011), 36;43;63.

⁷ Ewa Bobrowska-Jakubowska, "Vilniaus dailininkų karjeros Paryžiuje XX amžiaus pradžioje", *Acta Academiae artium Vilnensis*, 17 (2000), 59-63.

⁸ Dini, *Foundations of Baltic Languages*, 285.

populariseerunud ideed Leedust kui paganate maast. Fakti, et Leedu oli viimane riik Euroopas, mis ristiusustati hoiti au sees.⁹ Tänapäeval on see muigi paradoksaalsena mõjuv. Põhjusti võib otsida Leedulaste kohatisest identiteedi kriisist, mis sai alguse Rzeczpospolita aegadest. "Gente Lithuanus, natione Polonus", tähistas inimest, kes oli päritolult leedulane, aga rahvuselt poolakas. Selline määratlus oli aktuaalne ka veel 20. sajandi alguses. Tihti tundsid end nii inimesed, kes enda päritolult ei olnud poolakad, aga kes olid ülesse kasvanud ümbritsetuna poola keelest ja kultuurist. Suures osas ei osanud need inimesed isegi leedu keelt, ega suutnud leida ühtegi ühisosa nn maarahvaga. Samas ei olduda ka lihtsalt poolakas, vaid toimus siiski mingit laadi eristus kahe rahvuse vahel.¹⁰ Selline mittekuulumine ei leedulaste, ega poolakate hulka oli omane näiteks väikeaadlikele ja sõjameestele, kes eristusid maarahvast nii hariduse kui ka seisuse poolest.

Vabariigi perioodil taheti enda rahva ajalugu eraldi hoida Poola omast, seega ei kuulunud periood 1596. aastast kuni ärkamisaja alguseni 19. sajandi keskpaigas rahvusliku kuvandi loomise alla.¹¹

1.1 KAUNASE KUNSTIKOOL

Leedu on pika ajaloo riik, millel oli väljakujunenud kunstimaastik oli juba pikalt enne vabariigi väljakuulutamist 1918. aastal. Iseseisvumisele eelnes mõnekümne aasta pikkune rahvusliku ärkamise periood, mil kunsti tähtsus ja selle üleüldine väärtustamine tõusid varasemast olulisemale kohale. Leedus eksisteerisid juba iseseisvumisele eelnevalt hulk leedu soost kunstnike, kes olid enamasti välismaal hariduse omandanud ja kohati ka elasid Leedust väljaspool. Kõige mõjukam ja ka tänapäeval leedulaste hulgas ülimalt kõrgelt hinnatud Leedu kunsti suurkuju Mikalojus Konstantinas Čiurlionis oli juba 20. sajandi esimestel aastatel lõpetanud muusika- ja kunstialase õppe Leipzgis ja Varssavis, ning osalenud mitmetel Leedu näitustel.¹² Ka mitmed teised kunsti suurkujud ja tulevased õppejõud olid selleks ajaks kunstimaailmas tegevad.

Vilniuses, mis kuulus sel ajal veel ülejäänud Leedu aladega samasse haldusüksusesse, oli välja kujunenud toimiv kunstitegevus, seda küll suures osas poola, vene ja juudi soost kunstnike hulgas.

---

⁹ V.Biciunas "Leedu Kunst", *Postimees*, nr 214 (10.08.1926), 2.

¹⁰ Arūnas Gumuliauskas, "Juozas ar Juzefas Pilsudskis: lietuvių tautinio identiteto problema tarpukariu", *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 8 (2009), 395-396.

¹¹ Jolita Mulevičiūtė, "Lithuanian Art Of The Inter-War Period And Intricacies Of The "National Spirit"", *Modernity And Identity: Art In 1918-1940* (Vilnius: Vilniaus Dailės Akademijos Leidykla, 2000), 7;20.

¹² Nijolė Adomavičienė, "Biography", *Ciurlionis.eu*, <http://ciurlionis.eu/en/ciurlionis/> (14.04.2021)

Suurt rolli Leedu kunsti arengus mängis 1907. aasta 2. septembril asutatud Leedu Kunstiühing (leedu keeles Lietuvių dailės draugija), mis koondas leedu kunstnikke ja korraldas aastanäitusi kuni teise maailmasõja puhkemiseni. Kunstiühing pakkus kunstnikele materiaalselt tuge, kogus rahvakunsti tulevase muuseumi jaoks, avaldas kokku üle 100 väljaande ja hoolitses Mikalojus Konstantinas Čiurlionise tööde säilimise eest pärast tema surma.¹³ Leedu Kunstiühing oli ka Arts and Crafts liikumise toetaja, innustades inimesi rohkem hindama käsitööd ja keerama selga tehaste toodangule.¹⁴

Vabariigi loomise ajaks oli toimunud ka märgiline esimene Leedu kunstinäitus aastal 1907, millest võtsid osa nii küla- kui ka professionaalsed kunstnikud.¹⁵

Rääkides lähemalt moodsast kunstist peab tõdema, et Kaunasesse ja Vilniusesse jõudsid moodsa kunsti ideed eri aegadel. Esmalt hakkasid avangardi ideed levima Vilniuses.¹⁶ Moodsa kunsti seisukohalt oli märgiline 1909.–1910. aastal toimunud Vilniuse Kunstiühingu (leedu keeles Vilniaus dailės draugija) ja vene kunstirühmituse „Kolmnurk“ (vene keeles „Треугольник“) näitus. Näitust aitas korraldada vene avangardkunstnik Nikolai Kulbin.¹⁷

1913. aastal ilmus Vilniuse päevalehes „Przegląd Wilenski“ Filippo Tommaso Marinetti „Futurismi manifest“. Sama päevaleht kajastas ka kunsti uudiseid Pariisist, seda nii Pariisi Sõltumatute Salongi (Salon des Indépendants) kohta kui ka kunstivooludest, nagu kubism, orfism ja neoimpressionism. Teisedki Vilniuse ajalehed kajastasid Pariisis, Berliini, Münchieni ja Peterburi kunstitrende. Leedu kriitikud kasutasid mõisteid kubism, ekspressionism, futurism jne, kuid teadmised erialaste sõnade tähenduste taga olid veel puudulikud.¹⁸

Kohalikul kunstimaastikul oli ka suuri puudusi, nimelt ei olnud Leedus ühtegi kõrgemat kunstiõppeasutust. Kaunase Kunstikooli asutamine vabariigi algusaastatel sai Leedu kunsti suunda järgnevateks kümnenditeks kõige rohkem mõjutavaks sündmuseks.

Kaunase Kunstikooli näol oli tegemist ainsa kõrgema kunstikooliga Leedus vaadeldaval perioodil, kuid siiski ei olnud see esimene kunstiõppeasutus. Kunsti sai õppida Vilniuse

---

¹³ Dalia Ramoninė, „Lietuvos meninio gyvenimo apžvalga“, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 262.

¹⁴ Rasa Žukienė, „The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century“, *History of Lithuanian Culture*, ed. E. Klivis, D. Kuiziniene, D. Senvaityte & R. Žukienė (Vilnius: Versus Aureus), 51-104.

¹⁵ Dalia Ramoninė, „Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla“, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 264.

¹⁶ Žukienė, „The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century“, 51-104.

¹⁷ Viktoras Liutkus, „Lithuanian Art and the Avant-Garde of the 1920s“, *Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences*, 54/2 (2008), 39-49.

¹⁸ *Ibid.*, 39-49.

Ülikoolis kuni aastani 1832, mil ülikool ajutiselt suleti.¹⁹ 1919. aastal okupeeris Poola Vilniuse, mis oli kogu vabariigi perioodil olnud *de jure* pealinn. Tegelik riigi juhtimine toimus aga Kaunasest.²⁰ Pealinna kolimisega Vilniusest Kaunasesse, kadus siiani Leedus toimunud kunstiõpe, mis oli ülesehitatud puhtalt poolakate joonistuskoolide või stuudiote toel.

Sõdadevahelisel perioodil oli Leedu kunsti jaoks üks kõige olulisemaid saavutusi oli Leedu Kunstiloojate Seltsi 1920. aastal loodud joonistuskursuste ümberkorraldamine Kaunase Kunstikooliks (leedu keeles Kauno meno mokykla), mis tegutses 1922. aastast kuni 1940. aastani.²¹

Algseid joonistuskursusi korraldas ja viis läbi kunstnik Justinas Vienožinskis. 1922. aastast alates said koolist hariduse nii joonistusõpetajad kui ka professionaalsed kunstnikud. Kooli esimeseks direktoriks sai samuti Justinas Vienožinskis, kelle juhtimisel valmis vaid kahe aasta jooksul kooli hoone, töötati välja õppekava ja leiti kunstikooli jaoks valikud õppejõud.²²

Kunstikooli struktuuri aluseks võeti segu nii õppejõududele tuttavatest vene kooliprogrammidest, kui ka Austria-Ungari aladel asuvatest koolidest. Teadaolevalt külastasid J.Vienožinskis ja P.Kalpokas koos Müncheni, et sealseid programme lähemalt uurida ja J.Vienožinskis käis samal eesmärgil ka Pariisis. Kõige suurem mõju oli aga Krakovi Kunstiakadeemial, kus Vienožinskis oli ise tudeerinud. Sealsetel õpingutel peeti oluliseks just enda loodava kunsti tunnetamist, mitte aga otsest millegi jäljendamist.²³

Koolihoone ehitati sel ajal Kaunase äärealale, tegu oli esimese riigi poolt ehitatud hoonega vastloodud Leedu Vabariigis. Ehituse rahastamine oli keeruline, ehitusmaterjalide saamiseks õhati isegi lähedal asuvaid mahajäätud hooneid.²⁴ 1925. aastal võttis kooli juhtimise üle Kajetonas Sklėrius ja 1929. aastal Ignas Šlapelis.²⁵

Kaunase Kuntsikool oli enda olemuselt kõrgkool, mis vajadusel võimaldas õpilastel omandada ka gümnaasiumi hariduse. Kõrgkooli osana töötas vaid eriosakond, mille lõpetajad said ametlikult kunstniku tiitli ja kõrghariduse.²⁶

---

¹⁹ Kasekamp, *Balti riikide ajalugu*, 97.

²⁰ Mindaugas Bertašius, Jonas Vaičenonis, Rasa Varsackytė, "Kauno Istorija". *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 29. aprill 2021, <https://www.vle.lt/straipsnis/kauno-istorija/> (13.08.2021)

²¹ Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla", 264.

²² *Ibid.*, 264.

²³ Apolonija Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla* (Vaga, 1971), 100-104.

²⁴ Justinas Lingys, "Laikinosios sostinės fenomenas. Kauno meno mokykla", Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, 2019, <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000072349/laikinosios-sostines-fenomenas-kauno-meno-mokykla> (12.04.2021)

²⁵ Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla", 264.

²⁶ Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla*, 38.

1922. aastal tekkis ministeeriumi ja kooli vahel lahkeli, mille sisuks oli õppeasutuse iseloom ja funktsioon. Kuna puudusid veel otsesed õppekavad, ja paljudel õpilastel ja õppejõududel puudus vastav kvalifikatsioon olla nn. kõrgeim õppeasutus (akadeemia, ülikool, seminar) liigitati kool lihtsalt kõrgkooliks. (Praegune Eesti haridussüsteemi vastand oleks, kas tegu on ülikooli või rakenduskõrgkooliga).²⁷

Kaunase kunstikoolis oli kolm osakonda: ettevalmistus, üldine kunstiõpe ja kõrgem kunstiõpe. Ettevalmistav osa ei olnud edasisteks õpinguteks koolis kohustuslik, vaid nagu selle nimest on aru saada, oli tegu vaid ettevalmistusega õpinguteks.²⁸ Üldise kunstihariduse osakonna põhieesmärgiks oli valmistada õpilasi ette edasisteks õpinguteks või tööks joonistusõpetajatena. Sisseastumine toimus katsete põhisel ja eelduseks oli vähemalt nelja keskkooli klassi läbimine või sertifikaat, mis oleks võrdsustatud nelja keskkooli klassi haridusega. (Leedu koolisüsteemis eksisteerisid nii gümnaasiumid kui progümnaasiumid, esimene neist oli nelja aasta pikkuse ja teine kaheksa aasta pikkuse õppeprogrammiga) Üldprogrammi pikkuseks sai neli aastat ja põhirõhk oli esimesel aastal joonistamisel. Hiljem lisandusid teised ained nagu akvarell, kunstiajalugu, perspektiiviõpetus, joonestamine, skulptuuri- ja joonistamise meetodika, plastiline anatoomia, maaliteadus ja rakenduslik kompositsioon.²⁹ Üldise kunstiõpetuse osakonna lõpetajad asusid enamasti tööle joonistusõpetajatena. Kõrgema kunstiõpetuse osakond, kus said hariduse tulevased professionaalsed kunstnikud, oli omakorda jagatud viieks: skulptuuri-, graafika-, maali-, dekoratiivmaali- ja keraamika suunaks.³⁰

19. sajandi lõpus Lääne-Euroopas levinud idee tarbekunstist kui kunsti taaselustamise alusest, mis vastandub pidevalt tähtsamale positsioonile tõusva tööstusmaailmaga, oli Vienožinskisele oluline. Tarbekunsti jaoks õppejõudude leidmine oli aga väga raske, kuna välismaalt Leetu naasnud kunstnikud olid enamasti maalijad või erandjuhul skulptorid.³¹

Kogu kooli õppetöö allutati kokkuleppelistele reeglitele kunstivallas, näiteks peeti oluliseks õpilaste individuaalsust ja loovust. Kool pidi toetama realistlikku maalikooli ning Leedu rahvakunsti, seda ka moodsa kunsti vallas.³²

²⁷ Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla* (Vaga, 1971),40.

²⁸ Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla", 264

²⁹ Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla*, 108-109.

³⁰ Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla", 264.

³¹ Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla*, 105.

³² Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla*, 106.

Kaunase kunstikooli maalistuudio avati 1923. aastal ja selle juhiks sai kooli direktor Justinas Vienožinskis. Maalistuudio kogus kiirelt populaarsust ja juba 1924. aastal avati koolis ka teine maalistuudio, mille juhiks sai Adomas Varnas. 1929. aasta haridusreformi järel jäi kunstikooli tegutsema vaid üks maalistuudio, mille juhiks määrati Petras Kalpokas.³³

Skulptuuristuudio alustas ruumipuuduse tõttu tegevust alles 1926. aastal. Studio juhiks sai Peterburi Stieglitzi kunstikooli skulptuuri osakonna lõpetanud, dekoratiivskulptuuri ja joonistusõpetaja haridusega Kajetonas Sklėrius, kellest oli aasta varem saanud Kaunase Kunstikooli direktor.³⁴

Graafikastuudio asutati samuti alles 1926. aastal. Selle pikaajaseks juhiks sai Adomas Galdikas, kes avaldas väga tugevat mõju suurele osale kunstikooli tudengitest. Tema juures õppinud graafikute põlvkond tugines oma töödes loominguliselt rahva- ja moodsa kunsti kogemustele ning nende kütkestavatele töödele oli iseloomulik uuenduste ja traditsioonide harmooniline suhe.³⁵

Dekoratiivmaali stuudio, asutati 1929. aastal. Studiosiseselt spetsialiseeruti eraldi, kas teatridekoratsioonide, freskode, mosaiikide, keraamika või vitraažide suunale. Dekoratiivmaali stuudiole õppejõudude ja juhi leidmine oli läbi selle tegutsemisaja keeruline ülesanne, kuna Leedus puudusid vajalikud spetsialistid. Alles pärast riiklike stipendiaatide, kes olid Euroopas enda teadmisi täiendanud, tagasipöördumist, sai dekoratiivmaali stuudio endale pikaajalisemad õppejõud. Eriti kõrge taseme saavutas stuudio tänu Stasys Ušinskasele. Seda eriti märkimisväärselt teatrikaunistuste ja vitraažide alal.³⁶

Keraamika osakond saavutas väga kõrge taseme Liudvikas Strolise, endise Kaunase Kunstikooli õpilase, naasmisega Pariisist. Tema käe all said väljaõppe Leedu esimese generatsiooni professionaalsed keraamikud.³⁷ Õppejõuna lõi ta ainulaadse Leedu keraamikakooli, milles pööras palju tähelepanu keraamika traditsioonidele ja kohalike materjalide kasutamisele.³⁸ Kaunase kunstikoolis ei õpetatud süvaõppena teisi tarbekunsti erialasid nagu näiteks tekstiili-, metalli- või naha töötlemist kooli rahaliste vahendite ja spetsialistide puudumise tõttu. Mõnda erialadest tutvustati õpilastele ainult lühidalt üldharidusosakonnas.³⁹

---

³³ Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla*, 106.

³⁴ Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla" 264.

³⁵ Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla" 265.

³⁶ Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla" 265.

³⁷ Anthony E. Stellaccio, "One Path in Lithuanian Art", *Ceramics Art and Perception*, 63/1 (2006) 80.

³⁸ Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla", 265.

³⁹ *Ibid.*, 265.

Õppevahendeid prooviti saada nii Leedu rahvakunsti kogudest kui ka teistest riikidest läbi Leedu asutuste. Enda soovides ei oldud alati kindlad, mõnikord soovitas kool enda tellimuste täitmisel konsulteerida kohalike kunstnikega teistest riikides, et näha mis ja kelle töid nad oskavad koolile soovitada.⁴⁰

Teadaolevalt telliti 1922. aastal 40 reprot Pariisist, sellele järgneval aastal kokku 22 130 965 saksa marga eest õppetöök materjale Saksamaalt. Nende hulgas oli nii tööks vajalike materjale, mööblit, tehnikat kui ka reprodid ja tuhatkond kunstiraamatut. Peale õppematerjalide oli koolil ka suuri raskusi modellide leidmisega, kuna keegi ei olnud isegi raha eest nõus modellina koolis töötama.⁴¹

Kooli vaieldamatu hing, eestvedaja ja maalistuudio juht algusaastatel oli Justinas Vienožinskis. Ta õppis aastatel 1903–1905 maalimist Moskvast erastudios ja aastatel 1908–1914 Krakovi kunstiakadeemias. Samuti oli ta reisinud Euroopas ja külastanud muuseume nii Viinis, Budapestis kui Prahast.⁴² Tema varasema perioodi maalid kujutavad enamasti postimpressionismi mõjudega dekoratiivseid maastike või portreesid. Hilisemas kunstis kaob dekoratiivsus. Õppejõuna hindas ta õpilaste individuaalsust ja omapära. Vienožinskise suurimaks mõjutajaks võib lugeda tema nooruspõlve kultuurimaastiku mõjukamaid ideid—kunstide süntees, romantistlik ja mitte klassikaline esteetika ning A.Schopenhaueri ja F.Nietzsche teosed. Kunstniku kirjutatud artiklitest ja arvustustest jäi enamasti kõlama prantsuse moodsa kunsti traditsiooni hindamine. Ta väärtustas loodust, seda nii maalimise kui inspiratsiooni seisukohalt.⁴³

Adomas Varnas, kes oli samuti maalistuudio juht, õppis aastatel 1901–1903 Stieglitzi kunstikoolis ja jätkas haridusteed Krakovi kunstiakadeemias ja Genfi kunstigümnaasiumis. Tema meediumiteks olid maal ja graafika. Enda loomingus oli ta mitmekülgne, luues nii maastikumaale kui ka koomikseid, kujundades rahatähti, postmarke ning illustreerides raamatuid. Peale selle jäädvustas A.Varnas ka Leedu rahvakunstimälestisi fotodel.⁴⁴

Maalistuudio juht Petras Kalpokas õppis 19. sajandi lõpul tänapäeva Jelgavas Vilhelms Purvitise ja Janis Valtersi studios maalimist. Edasi omandas haridust Odessa kunstikoolis ja Münchenis Anton Ažbe kunstikoolis.⁴⁵ Kalpokas oli seotud ka Müncheni setsessiooniga. Viibis

---

⁴⁰ Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla*, 35.

⁴¹ *Ibid.*, 36

⁴² Dalia Ramonienė, *Justinas Vienožinskis* (Vilnius: VDA leidykla, 2004), 211-212.

⁴³ Antanas Andrijauskas, *Kauno meno mokykla ir trys XX a. tautinės tapybos mokyklos tapsmo gairės: Vienožinskis, Samuolis, Gudaitis*. *Acta Academiae artium Vilmensis*, 49(2008) 9-60.

⁴⁴ Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro, “Adomas Varnas”, *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 28. juuni 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/adomas-varnas/> (09.04.2021)

⁴⁵ Žukienė, “The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century”, 54-104.

Šveitsis kui Itaalias. Itaalia perioodis on näha renessanssi mõjutusi.⁴⁶ Petras Kalpokase vaated erinesid Vienožinski omadest ja tema maalistuudios toimuva õppe rõhuasetuseks sai varasemast realistlikum lähenemine.⁴⁷

Skulptuuristuudio juht Kajetonas Sklėrius oli elanud Peterburis ning Liepajas ning viibinud perioodiliselt Šveitsi, Prantsusmaad, Krimmi ja Itaaliat. Ta oli kõrgelt hinnatud kunstnik nii skulptuuri kui akvarellimaali alal. Tema looming oli mitmekülgne, kesksel kohal olid nii maastikumaal, interjööride kujutamine kui ka portreed. Teosed olid enamasti realistlikult laadi ja kergete impressionismi tunnustega. Varasemad tööd olid kohati sümbolistlikud.⁴⁸

Skulptuuristuudio mõjukam periood kestis 1929.–1939. aastani, mil stuudiot juhtis Juozas Zikaras.⁴⁹ Tema kunstiharidus pärines Trutnevi joonistuskoolist Vilniusest, Peterburi Kunstide Edendamise Seltsi Kunstikoolist ja Peterburi Kunstide Akadeemiast.⁵⁰

Adomas Galdikas, kes juhtis graafikastuudiot, oli õppinud Stieglitzi kunstikoolis ja hiljem Berliinis. Tema kunstis ei ole kunagi järgitud selgelt ühte stiili, mõjutusi oli nii impressionismist ja ekspressionismist kui hiljem ka kubismist ja sümbolismist. Tema meelis temaatikaks olid maastikumaal, tihti maalits ta Leedule iseloomulikke vaateid.⁵¹

Dekoratiivmaali stuudio juhi Stasys Usinskase näol oli tegemist kooli enda kasvandikuga, kes käis pärast kooli lõpetamist 1929. aastal end edasi arendamas Pariisis *Académie Moderne*'is Fernand Légeri juures, *Académie Julian*'is ja Pariisi Riikliku Kunsti- ja Käsitöökonservatooriumis.⁵²

1.2 LEEDU KUNSTINÄITUSED

Kunstinäitused olid Leedus aset leidnud alates 1806. aastast. Algselt olid need Vilniuse Ülikooli poolt organiseeritud ja väga harvad. Kuni 19. sajandi viimase veerandini olid enamik näitustest korraldatud vene haritlaste poolt. 19. sajandi lõpus olid suur osa näitustest Poolast või Venemaalt laenuks toodud, mitte kohalikul tasandil korraldatud. 1897. ja 1898. aastast on

---

⁴⁶Rima Rutkauskienė, "Petras Kalpokas", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 28. juuni 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/petras-kalpokas/> (12.04.2021)

⁴⁷Dalia Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla", 264.

⁴⁸Jolita Mulevičiūtė, "Sklėrius Kajetonas", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 25. juuni 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/kajetonas-sklerius/> (12.04.2021)

⁴⁹Ramoninė, "Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla" 265.

⁵⁰Museums of Lithuania, „Juozas Zikaras Museum“, *Internet Archive-Wayback Machine*, 04. november 2005, https://web.archive.org/web/20051104235959/http://muziejai.mch.mii.lt/kaunas/zikaro_muziejus.en.htm#Zikaras (14.04.2021)

⁵¹Vladas Gasiūnas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro, „Adomas Galdikas“, *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 25. juuni 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/adomas-galdikas/> (14.08.2021)

⁵²Nijolė Tumėnienė, "Stasys Ušinskas", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 16. detsember 2013, <https://www.vle.lt/straipsnis/stasys-usinskas/> (14.08.2021)

teade, et mõnel näitusel olid eraldi seksioonid Poola ja Leedu kunstnikele.⁵³ Kohaliku kunsti arengus on märgiline 1906. aasta kevad, mil skulptor Petras Rimša kutsus ajalehes „Przeglad Wilenski“ kunstnike üles koos töötama ja kunsti ideid levitama. Samuti oli Rimšal idee korraldada Vilniuses Leedu kunsti näitus. Aasta hiljem, 9. jaanuaril avati „Esimene leedu kunsti näitus“ (leedu keeles „Pirmoji lietuvių dailės paroda“). Näitus oli märgiline ja andis tugeva tõuke kohalikule kunstiringkonnale.⁵⁴

Esimesel näitustel osalejatest 23 olid professionaalsed kunstnikud ja arhitektid ning 68 olid külakunstnikud.⁵⁵ Enamus kunstnikest olid võrdlemisi noored, näiteks – Antanas Jaroševičius, Petras Kalpokas, Jonas Mackevičius, Kajetonas Sklėrius, Jonas Šileika, Adomas Varnas, Justinas Vienožinskis. Samas olid esindatud ka end juba tõestanud kunstnikud, näiteks Antanas Žmuidzinavičius, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis ja Tadas Daugirdas.⁵⁶

Esimestel kunsti näitusel eksponeeritud tööd kandsid olulist rolli leedu professionaalse kunsti edasises arengus. Nende noorte kunstnike põlvkond juhtis järgnevate kümnendite kunstimaastiku Leedus.⁵⁷ Esimesel näitusel eksponeeritud teoste temaatika oli enamasti maastik, portree või studioetüüd. Esindatud olid ka rahvusliku tooniga teosed ja selgelt oli tunda 19. sajandile omast romantiseeritud ainest.⁵⁸

Antanas Žmuidzinavičius esines näitustel realistlik-lüüriliste maastikumaalidega, portreedega, rahvuslike olemepiltidega, uusromantistlike- ja ka sümbolistlike teostega. Adomas Varnas lõi publiku ette realistlike portreesid, vabaõhumaale ning ka allegoorilisi kompositsioone. Petras Kalpokas esitles samuti maastikumaale, mis oli mitmes eri stiilis. Selged on nii impressionismi, realismi kui ka sümbolismi mõju.⁵⁹ Jonas Šileika, kes oli hariduse omandanud Müncheni kunstiakadeemias, maaliski nii maastike kui portreesid. Tema maalidele oli omane selge konstruktiivne joonis, mis oli kogu maali aluseks.⁶⁰

Kokkuvõttes oli esimesele maailmasõjale eelnenud lühikesele perioodile omane erinevate stiilide proovimine ja katsetamine. Kunstnikud olid hariduse saanud enamasti Lääne-Euroopas ja selle mõjusid oli tugevalt tunda. Teostes oli olemas kontseptsioon, mis ilmnis täielikult alles

---

⁵³ Lijana Šatavičiūtė, "Dailės Parodos", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 24. september 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/dailles-parodos/> (14.08.2021)

⁵⁴ Ramoninė, "Lietuvos meninio gyvenimo apžvalga", 262.

⁵⁵ Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, "Pirmoji Lietuvių Dailės Paroda", *Lti.lt*, 2020, http://www.lti.lt/lt/dailles_paroda/ (02.04.2020)

⁵⁶ Dalia Ramoninė, "Tapyba. Pirmosios lietuvių dailės parodos", *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 268.

⁵⁷ *Ibid.*, 269.

⁵⁸ Žukienė, "The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century", 51-104.

⁵⁹ Ramoninė, "Tapyba. Pirmosios lietuvių dailės parodos", 270.

⁶⁰ *Ibid.*, 271.

järgnevatel kümnenditel. Mainitud kunstnike töodes oli olemas selge kaugenemine 19. sajandile omasest akademismist. Imnes emotsionaalsem ja individuaalsem lähenemine maalitavale.⁶¹ Esimesele näitusele järgnes veel seitse samal põhimõttel korraldatud näitust enne esimese maailmasõja algust.⁶² Kolm neist peeti Viliuses, kolm Kaunases ja üks Riias.⁶³ Enne esimest maailmasõda toimus kunstinäitusi aastas enamasti kolm kuni neli.⁶⁴

Vabariigi perioodil alguses oli enamuse näituste korraldajates ühingud ja koolid või stuudiod. 1930. aastate alguses oli tegev rühmitus Ars mis korraldas ka iseseisvaid näitusi. 1930. aastate lõpus hakkas näitusi korraldama ka Leedu Kunstnike Ühing. 1931. aastast alates toimusid J.Vienožinskise joonistuskooli näitused ja 1933. aastast alates M. Dobužinskis studio omad. Traditsiooniliseks kujunes 1935. aastast alates korraldada sügisnäituseid. 1937. aastal korraldati eraldi leedu naiskunstnike näitus.

Välisnäitustel osalemine ei olnud kuigi aktiivne. Enamasti osaleti maailmanäitustel, kuid leedu kunsti näitused iseseisvalt olid väga harvad. Leedus toimus 1920. aastate lõpus ja järgmise kümnendi vältel kolm Läti kunsti näitust. 1930. aastal leidis Kaunases aset prantsuse graafika näitus.⁶⁵

Vabariigiaegsete kunstinäituste üheks toimumiskohaks sai Kaunase Kunstikooli poolt loodud ajutine galerii, mis oli mõeldud M.K. Čiurlionise teoste säilitamiseks. Samas hoones hoiti ka tuhandeid rahvakunsti teoseid ja dekoratiivkunsti. Näitusesaal oli väike ja seal puudus elekter.⁶⁶ Igal aastal valis õpetajate nõukogu välja tööd, mis väärised säilitamist ja 1938. aastal loodi koolile muuseum tööde eksponeerimiseks. Kahjuks hävis muuseum teise maailmasõjas koos enamuse eksponaatidega.⁶⁷

1.3 LEEDU KUNST AASTATEL 1918–1929

Sarnaselt teistele sel perioodil iseseisvunud riikidele, kujunes ka Leedus väga oluliseks enda kui rahvuse identiteedi loomine. Rahvusidentiteedi suurimaks allikaks oli Leedu

---

⁶¹ *Ibid.*, 271.

⁶² Valstybės biudžetinė įstaiga Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, "History Of The Lithuanian National Museum Of Art". *Lndm.Lt*, 2020, <https://www.lndm.lt/en/history-of-lithuanian-art-museum/> (13.08.2021)

⁶³ Lietuvos dailės muziejus, "Lietuvių Dailės Atgimimo Šimtmetis". *Old.Ldm.Lt*, 2011, http://old.ldm.lt/LDM_naujos_parodos/Pirmoji_paroda_b.htm (14.08.2021)

⁶⁴ Lijana Šatavičiūtė, "Dailės Parodos", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 24. september 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/dailes-parodos/>

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Žilvinas Rinkšelis, "Laikinoji M. K. Čiurlionio Dailės Galerija". *Kaunas 2022 Modernizmas Ateičiai*, 2021, <https://modernizmasateiciai.lt/laikinoji-m-k-ciurlionio-dailes-galerija/> (14.08.2021)

⁶⁷ Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla*, 145-146.

Suurvürstiriigi periood. Eriti jõudsalt prooviti vanu kangelasi ja ajaloolisi isikuid taaskord populariseerida 1920. ja 1930. aastatel. Ideid suurvürstiriigi olemusest ja selle suursugususest kujundasid enamasti kirjanikud. Romantiseeriti ettekujutust paganlikust Leedust. Peale suurvürstiriigi perioodi, tõusis ka talupojakultuur, mis seniajani veel Leedus eksisteeris, taas au sisse.⁶⁸

Leedus ei olnud veel välja kujunenud palju rahvuskangelasi, seega lasus nende kuvandi loomise vastutus kunstnikel, kes kujundasid vabariigi marke, raha jms. Kõige populaarsemateks suurvürstideks, keda kujutati olid Gediminas, Kęstutis ja Vytautas Suur.⁶⁹ Varased rahvusromantilised teosed järgisid Poola visuaalkunsti ikonograafiat. Esmaseks allikas sai "Sarmatiae europeae descriptio" (1578), mille koostajaks oli Alessandro Guagnini. Raamatus olid ka Leedu vürstide pildid, mille järgi 20. sajandi kunstnikud hakkasid vürste kujutama. Skulptor Antanas Aleksandravičius lõi Guagnini järgi vürstide büste, mis olid väga populaarsed. Alternatiivina Guagninist otseselt inspireeritud töödele, lõi enda versiooni suurvürstidest Petras Kalpokas, kes 1923. aastal maalis kolm maali, millel olid täispikkuses Gediminas, Kęstutis ja Vytautas Suur. Välimuselt meenutasid maalid teatrikaunistusi.⁷⁰

1929. aastal täitus 500 aastat Vytautas Suure surmast ja aasta kuulutati ametlikult Vytautas Suure juubeli aastaks.⁷¹ Vytautase näol oli tegemist ka Poola ajaloos olulise isikuga, kuna just tema valitsusajal suutsid Poola ja Leedu ühtse jõuna võita Saksa ordu.⁷² Peale selle oli Vytautas valitseja, kes lõi sidemeid Lääne-Euroopaga.⁷³

Vytautase visuaali loomine oli aga keeruline ülesanne. Esimese juubeliaasta reklaamimiseks mõeldud plakati lõi noor kunstnik Stasys Ušinskas 1929. aastal. See oli kokkuvõttes üldsuse arvates liialt modernne. Modernsetest verisioonidest võttis publik positiivselt vastu vaid Petras Tarabilda versiooni, mis kujutas Vytautas Suurt hobusel Grünewaldi lahingus. Kummalisel kombel võttis leedulastest publik väga soojalt vastu ka Poola kunstniku Jan Matejko teose "Grünewaldi lahing"(1878), kuigi maailmasõdade vahelisel perioodil ei suhtunud Leedu üldsus poolakatesse soosivalt. J.Matejko järgi nimetati isegi tänav Kaunases.⁷⁴ Adomas Varnas lõi aga arvatavasti kõige enam reprodutseeritud versiooni Vytatuas Suurest. Litograafi allikaks sai 17.

---

⁶⁸ Giedrė Jankevičiūtė, "Constructing National Identity: The Image of the Medieval Grand Duchy of Lithuania in Lithuanian Art from the 1920s to the 1990s", *Central Europe*, 8/2 (2010), 158-180.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Žukienė, "The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century", 51-104.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

sajandil loodud Valgevenes, Brestis asuvas Püha Augustiniuse kirikus olnud kujutis Vytautas Suurest.⁷⁵

Peale otsese rahvusliku kunsti oli selle mõju tunda ka näiteks maastikumaalides. Enamasti oli maastik just rahvusromantistlikus võtmes kujutatud. Sageli oli kujutatud maastike suurte puidust ristidega, mis on omased Leedu kultuurile.⁷⁶

1.3.1 Maalikunst

Täpsemalt maalikunsti vaadeldes peab rääkima nii vanemast kui nooremast põlvkonnast. 1920. aastate vanema põlvkonna loomingut iseloomustas küpsus, kuid suuri stiililisi uuendusi polnud. Olulisel kohal oli rahvakunsti temaatika. Valitses realistlik suundumus ja esines ka akadeemilisust, naturalismi ja salongikunsti. Stiililine suundumus erines kunstnike vahel, leidis ka neid, kelle töödes oli tunda postimpressionismi mõju koos julgema värvivaliku ja emotsionaalsema lähenemisega. Vanema põlvkonna maalikunstnikud maalisid enamasti portreesid, maastikke ja ajaloo temaatikat. Teosed olid enamasti esteetilised, rahvuslikku maailmapilti toetavad ja emotsionaalset kogemust pakkuvad. Teostes on näha iga kunstniku individuaalset stiili ja aga ka sõdadevahelisel perioodil valitsenud stiililisi suundumusi.⁷⁷

Antanas Žmuidzinavičiuse teosed kujutasid realistlike maastike. Samuti valmisid mõned rahvusromantistlikud- ja idüllilised teosed. Petras Kalpokas tegeles enamasti impressionistlike ja realistlike teostega. Tema tehtud portreed jagunesid kaheks- ekspressiivsed ja klassikalised. Adomas Varnas maalis enamasti impressionistlike maastike, mis olid mõõdukalt stiliseeritud ja realismi mõjudega portreesid. Jonas Šileika teostele olid omased arhitektuurne kompositsioon, dekoratiivne värvivalik ja lakooniline vorm. Samuti on rahvusromantistlike maastike. Cezanne'i mõjusid on näha Justinas Vienožinskise loomingus, näiteks "Leedu talumaja"(1927) (leedu keeles „Lietuviska sodyba“), "Vihmane päev" (1928) (leedu keeles „Lietinga diena“).⁷⁸

1.3.2 Skulptuur

Rahvuslike liikumiste populariseerumisega hakkasid erinevates välismaistes kunstikoolides õppinud Leedu päritolu skulptorid aktiivsemalt Leedu skulptuuriloos kaasa rääkima. Leedu

---

⁷⁵ Jankevičiūtė, „Constructing National Identity“, 158-180.

⁷⁶ Žukienė, „The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century“, 51-104.

⁷⁷ Dalia Ramoninė, „Vyresniosios dailininkų kartos tapyba: tradicijos kelis“, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 280.

⁷⁸ *Ibid.*, 280.

rikkam ühiskonnakiht ostis aga jätkuvalt vaid vene või poola kunstnike teoseid, kuna kohaliku päritolu skulptorid tegid alles oma loomingulises karjääris esimesi samme.⁷⁹

Leedu esimesel kunstinäitusel eksponeeriti mitmeid skulptuure. Tegemist oli enamasti üliõpilastöödega, mis on loodud kas realismi või impressionistlike portreede põhimõtetel. Nende hulgas on P. Rimša sümboolsed teosed „Leedu kündja“(1907) (leedu keeles „Lietuvos Artojas“), „Leedu kool 1864–1904“(1914) (leedu keeles „Lietuvos mokykla 1864–1904“), mis põhjustas publiku tugeva reaktsiooni ja pälvis palju kõneainet.⁸⁰ Kujutatud on talunaist õpetamas last lugema. Esmapilgul üsnagi vähe intrigeeriva temaatikaga töö viitas tegelikkuses aastatele 1864–1904, kui leedu keel oli tsaarivõimu poolt keelatud olnud ja lastele leedu keele õpetamiseks ametlikud võimalused puudusid.⁸¹

1.3.3 Graafika

Leedu kunstis on graafikal väga oluline koht. Ajakirjanduskeelu kaotamisega kasvas koheselt ka graafika populaarsus. Tekkis vajadus varasest palju rohkemate illustratsioonide järele. Sel perioodil hakati kunstiliselt kujundama Leedu kirjanduse ja perioodika teoseid ning ilmusid esimesed plakatid. Graafikute tööd olid esindatud ka kunstinäitustel.⁸² Üldiselt prooviti kohaliku perioodika- ja raamatukujunduses sarnaneda inglise ja saksa raamatukujundusele.⁸³ Suur nõudlus raamatuillustratsioonide järgi, aga väike hulk graafikuid, sundis ka maalikunstnike ja skulptoreid aeg-ajalt graafikaga tegelema. Nii kujundasid ja illustreerisid raamatuid ja ajakirju ka sellised kunstnikud nagu Antanas Žmuidzinaičius, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Antanas Jaroševičius. Võrreldes muu maailmaga olid Leedus litograafia ja gravüür vähepopulaarsed, levinud olid tušijoonistused, vinjetid ja taustpildid. Visuaalselt ja temaatiliselt tõusis tähtsale kohale rahvakunsti aines. Selliste teoste kujunduseks ammutati inspiratsiooni vene ja poola graafikutelt, kelle teostes oli palju rahvuslikke ornamente.⁸⁴

Selle perioodi kõige olulisemaks graafika teoseks võib pidada Antanas Jaroševičiuse albumit „Leedu ristid“(1912) (leedu keeles „Lietuvos kryžiai“). Antanas Jaroševičiuse

⁷⁹ Giedrė Jankevičiūtė, „Amžiaus pradžios skulptūra“, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 275.

⁸⁰ *Ibid.*, 274.

⁸¹ Žukienė, „The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century“, 51-104.

⁸² Ilona Mažeikienė, „Pirmųjų lietuvių dailės parodų grafika“, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 276.

⁸³ Žukienė, „The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century“, 51-104.

⁸⁴ Mažeikienė, „Pirmųjų lietuvių dailės parodų grafika“, 276

illustratsioonides on tihti kasutatud rahvapärast rõngasristi motiivi. Lisaks olid populaarsed ka kanga ja paelte motiivid.⁸⁵

Vaadeldes maalikunsti, skulptuuriloomet ja graafikat võib jääda tunne, et enda aja kohta radikaalsem avangard Leetu ei jõudnudki. See ei ole aga tõsi. Leetu jõudnud avangardkunst ei omanud niivõrd šokeerivat ja uuenduslikku vormi kui paljudes teistes riikides ja ei pälvinud seetõttu suurt kajapinda kriitikute hulgas.⁸⁶

1.4 LEEDU KUNST AASTATEL 1930–1940

1930. aastatel tekkisid Leedu kunstimaastikule mitmed kunstnike ühendused ja rühmad. Üheks põhjuseks võib lugeda ühiskonna varasemast aktiivsemat kultuurielu. 1930. aastal loodi Sõltumatute Kunstnike Selts (leedu keeles Nepriklausomų dailininkų draugija), mis koosnes Kaunase kunstikooli lõpetajatest. Sõltumatute esimeheks sai Adolfas Valeška, kes oli nii maalikunstnik, vitraažikunstnik, stsenograaf ja kunsti- ning kultuuriuurija.⁸⁷ Selts tõi enda teostega leedu kunsti rahutuse ja elujõu temaatika. Teise olulise kunstnike rühmana võib välja tuua Ars'i, mis loodi 1932. aastal. Selle grupi moodustasid Pariisis õppinud või selle lähedase kunstilise kontseptsiooniga kunstnikud ja mitu vanema põlvkonna esindajat, kes otsustasid Leedu kunsti põhjalikult reformida.⁸⁸ Nende hulgas olid näiteks Antanas Gudaitis, Vytautas Kazimieras Jonynas, Telesforas Kulakauskas, Juozas Mikėnas, Antanas Samuolis, Jonas Steponavičius, Viktoras Vizgirda ja Adomas Galdikas. Nad korraldasid samuti vaid kaks näitust, seda aastatel 1932 ja 1934.⁸⁹ Nende näitus, mis toimus M.K.Čiurlionise kunstimuuseumis, pälvis negatiivse tagasiside. Näitusel olnud töid kirjeldati kui määrdund värviga rikitud lõuendeid ja tobedaid skulptuure. Arsi näitus kutsus esile vanema kunstnike põlvkonna tugeva vastupanu, mis ainult tugevdas kunstnike pühendumust enda stiilile.⁹⁰ Arslased avaldasid ka enda rühma manifesti, milles kritiseerisid nn. "kulunud kunstvorme", rõhutasid loomingulise vabaduse-, individuaalsuse- ja rahvakunsti tähtsust. Nende kunstis oligi väga märgatav rahvakunsttraditsioonide põimimine Lääne-Euroopa

---

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ Liutkus, "Lithuanian Art and the Avant-Garde of the 1920s", 39-49.

⁸⁷ Lewben Art Foundation, "Adolfas Valeška", *Daile.lt*, 2020. <https://www.daile.lt/artist/valeska-adolfas-61456949/> (05.08.2020).

⁸⁸ Ramoninė, "Lietuvos meninio gyvenimo apžvalga", 263.

⁸⁹ Dalia Ramoninė, "Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios dailininkų kartos tapyba: modernizmo link", *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 282-283.

⁹⁰ Justina Minelgaitė, Ingrida Jakubavičienė, Jovita Jankauskienė, "Pirmoji Lietuvos Respublika: kas, kur, kada?" (Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra Kaune, 2018). 263.

modernistlike suundumustega.⁹¹ Nende teostes oli pöhirõhk just maali plastilisel struktuuril, kergelt ekspressiivsel vormil, isiklikul kogemusel, motiivil, värvil ja tekstuurile.⁹²

Üks silmapaistvamaid kunstnikke sellest rühmast ja ka perioodist oli Antanas Gudaitis. Enda Pariisi perioodil valminud tööd on väga ekspressiivse värvivalikuga, nende temaatika tundub aga privaatne. Näitaks „Vana meister“ (1939)(leedu keeles“Senas meistras”).⁹³

Leidus ka uuenduste vastaseid, kes kaitsesid kunsti esteetilist hoiakut. Seda eriti vanema põlvkonna hulgas. 1932. aastal loodi Leedu Kunstiselts (leedu keeles Lietuvos dailės draugijos), esimeheks sai Juozas Zikaras, mille eesmärgiks oli taas au sisse tõsta mineviku traditsioonid ja taastada vanema põlvkonna autoriteet.⁹⁴

Kunstnikke ühendas ka 1935. aastal asutatud Leedu Kunstnike Liit (leedu keeles Lietuvos dailininkų sąjunga), mis neli aastat hiljem jagunes liidu siseselt realistide ja individualistide sektsiooniks: esimene koondas vanemat ja teine nooremata põlvkonda. Selline põlvkondade jagunemine Leedu kunstis kajastas hästi stiililisi nihkeid kohalikus kunstimaailmas.⁹⁵

1.4.1 Maalikunst

Kaunase Kunstikooli esimene lend lõpetas kooli aastal 1926. Seega sekkusid Leedu haridustaustaga kunstnikud kohalikku kunstielu just käesoleval kümnendil.⁹⁶ Maalikunstnikest olid end Pariisis täiendamas käinud ka õppejõud Justinas Vienožinskis, Adomas Varnas ja Petras Kalpokas. See põlvkond moderniseeris Leedu kunsti põhjalikult ja tõi kunsti uued teemad, vormid ja motiivid.⁹⁷

Sõltumatute Kunstnike Seltsiga liitusid Adolfas Valeška, Leonas Kazokas, Viktoras Vizgirda, Antanas Samuolis, Rimtas Kalpokas, Česlovas Kantrimas jt. Rühm koosnes vaid peajasjalikult maalikunstnikest.⁹⁸ Selts ei moodustanud otsest ühtset programmi, aga üldiselt määratles nende ideid A.Valeška, kelle sõnul püüdis selts vabaneda akadeemilisusest, naturalismist ning diletantismist. Sõltumatute Kunstnike Selts korraldas kaks vastuolulist kunstinäitust— 1930. ja 1932. aastal.⁹⁹

---

⁹¹ Ramoninė, „Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios dailininkų kartos tapyba: modernizmo link“, 282.

⁹² *Ibid.*, 283.

⁹³ Ramoninė, „Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios dailininkų kartos tapyba: modernizmo link“, 283.

⁹⁴ Ramoninė, „Lietuvos meninio gyvenimo apžvalga“, 263.

⁹⁵ Ramoninė, „Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla“, 264.

⁹⁶ Nacionalinė dailės galerija, „Mokytojai ir Mokiniai“. *Nacionalinė Dailės Galerija*, 2021

<http://www.ndg.lt/rinkinys/ekspozicija-galerijoje/mokytojai-ir-mokiniai.aspx> (11.08.2021)

⁹⁷ Dalia Ramoninė, „Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios dailininkų kartos tapyba: modernizmo link“, 282-283.

⁹⁸ *Ibid.*, 282.

⁹⁹ Minelgaitė, Jakubavičienė, Jankauskienė, „Pirmoji Lietuvos Respublika: kas, kur, kada?“, 317.

Kunst rikastus noorte kunstnike pealekasvuga stiililiselt ja žanriliselt väga palju. Juba varem populaarseile maastiku- ja portreemaalile lisandusid ka natüürmort ja olustikumaal. Maastikumaali varasemad panoraampildid asendusid fragmentaalsemate linnakompositsioonidega. Aktiviseerus ka taaskordne huvi impressionismi, postimpressionismi, ekspressionismi, fovismi, neorealismi, neoklassitsismi ja kubismi vastu. Enamus neist Lääne-Euroopas juba varasemalt populaarsed olnud stiilidest jõudsid Leetu hiljem, ning mitte stiilipuhtalt.¹⁰⁰

Stasys Ušinskase kunstikatsetused on Leedu kunsti arengu jaoks eriti olulised. Kunstnik eksperimenteeris julgelt nii, konstruktivismi, art deco ja ka neoklassitsismiga. Ta lõi monumentaalseid teoseid "Kompositsioon" (1930) (leedu keeles „Kompozicija“). Vladas Eiduevičiuse teoseid iseloomustab impressionismi ja postimpressionistliku kunsti tekstuuriga, ekspressiivne maal. Heaks näiteks on „Autoportree mütsi ja pintslitega“ (1935) (leedu keeles „Autoportretas su skrybėle ir šepėčiais“).¹⁰¹

1.4.2 Skulptuur

1930. aastatel tõusid Leedu kunstimaastikul esile vaid mõned üksikud skulptorid. Vanema põlvkonna skulptoritest jätkasid Antanas Aleksandravičius, Kajetonas Sklėrius ja Juozas Zikaras. Petras Rimša tegeles sel kümnendil enamasti medalikunstiga. Mõjukaimaks kujunes Juozas Zikaras, kes sai enamuse tellimustest.¹⁰²

Antanas Aleksandravičius sai kuulsaks oma näitusega, kus olid esindatud erinevad vürstide ja teiste Leedu ajalooliste isikute büstid. Peale selle kogus ta kuulsust mälestusmärgi püstitamise eest iseseisvuse eest võideldes hukkunutele Kaunase Aleksotase kalmistul.¹⁰³

Noortest skulptoritest väärib märkimist Vincas Grybsi, kes valmistas monumendi Simonas Daukantasele. Daukantas oli ärkamisaja üks olulistest figuuridest ja mõjuka leedu keelse ajalooraaamatu autor.¹⁰⁴

Leedu skulptuurile oli 1930. aastatel omane stiilide vähesus. Enamik teoseid olid akademistlikud, vähestel juhtudel impressionistlike tunnustega. Kuni 1930. aastateni oli skulptuur jäänud väga teisejärguliseks kunstiliigiks.¹⁰⁵ Sel kümnendil käivitus, aga

---

¹⁰⁰ Ramoninė, “Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios daililinkų kartos tapyba: modernizmo link”, 283.

¹⁰¹ *Ibid.*, 283.

¹⁰² Giedrė Jankevičiūtė, “Trečiojo dešimtmečio skulptūra”, 284-285.

¹⁰³ *Ibid.*, 284.

¹⁰⁴ Classic Lithuanian Literature Anthology, “Simonas Daukantas”, *Antologija.lt*, 2020,

<http://antologija.lt/author/simonas-daukantas?lang=en> (12.08.2020)

¹⁰⁵ Jankevičiūtė, “Trečiojo dešimtmečio skulptūra”, 284.

monumentide rajamise liikumine. Suure osa nendest skulptuuridest löid hoopis insenerid, käsitöölised ja kunstisõbrad.¹⁰⁶

Kuna skulptuuride järgi tõusis ajapikku nõudlus, hakati skulptuuristuudiosse Kaunase kunstikoolis rohkem panustama. Kunstikool hakkas õpetama kivide sepistamist (õpetas J. Mikėnas) ja puunikerdust (õpetas V. K Jonynas). Enda täiendamiseks hakati välja andma stipendiume välismaal õppimiseks. Nii täiendasid Robertas Antinis, Bernardas Bučas, Vincas Grybas, Juozas Mikėnas, Bronius Pundzius ja Domicėlė Tarabildaitė-Tarabildienė end Pariisis ja Bernardas Bučas ning Petras Lukoši Itaalias. Varaemalt populaarne väikesemõõtmeline skulptuur aina kasvas mõõtetelt ja prantsuse kooli mõjud andsid endast märku. Toimus neoklassitsismi ja *art deco* populaarsuse tõus.¹⁰⁷

Pariisis ennast täiendamas olevad leedulased andsid seal isegi välja ajakirja „MUBA” (1928). Ajakirja toimetajaks oli luuletaja Juozas Tysliava, kes koondas väljaandesse väga rahvusvahelise seltskonna- Jean Cocteau, Paul Dermée, Kazimir Malevich, Vytautas Kairiūkštis, Piet Mondrian, Luigi Russolo, Michel Seuphor, Roman Suta, Ilarie Voronca jne. Ajakiri kajastas nii leedu moodsat kunsti ja luulet, kui ka eelmainitute kunsti.¹⁰⁸

1930. aastate keskpaigas tõusis Leedu skulptorite seas esile Matas Menčinskas, kes oli eelnevad 10 aastat Euroopas ja Lõuna-Ameerikas reisinud. Tema huvitavamateks töödeks on puidust sümbolistlikud skulptuurid, mis kujutavad päid.¹⁰⁹ Tema haridustee oli teistest Leedu kunstnikest erinev. Ta õppis nii Varssavis, Barcelonas, Madridis kui ka Buenos Aireses. Menčinskase looming oli Leedus vägagi tuntud. Menčinskas lõi samaaegselt kütkestavaid ekspressionistlikke kompositsioone, osales neoklassitsismi suunas ja arendas salongikunsti.¹¹⁰

1.4.3 Graafika

1930. aastatel tõusis graafika populaarus varasemaga võrreldes veelgi. Raamatute ja perioodika väljaannete arv suurenes, seega tõusis ka vajadus illustratsioonide järgi. Graafikute tase erines suuresti, leidis nii maalikunstnike ja skulptoreid, kes tegelesid vahetevahel graafikaga, aga ka spetsiaalse väljaõppega graafikuid.¹¹¹

Sarnaselt maalikunstile olid ka graafikas populaarsed portree ja maastiku pildid. Lisandus ja populariseerus ka linnavaadete, eriti kindlate hoonete jäädvustamine. Heaks näiteks

---

¹⁰⁶ *Ibid.*, 285.

¹⁰⁷ Jankevičiūtė, “Naujos meninės ketvirtojo dešimtmečio skulptorių kūryboje“, 286.

¹⁰⁸ Žukienė, “The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century”, 51-104.

¹⁰⁹ Jankevičiūtė, “Naujos meninės ketvirtojo dešimtmečio skulptorių kūryboje“, 286.

¹¹⁰ Alytaus apskrities kraštotyra, “Matas Menčinskas”, *Dainavoskrastas.lt*, 2016,

<http://www.dainavoskrastas.lt/personalijos/matias-mencinskas/> (28.07.2020)

¹¹¹ Ilona Mažeikienė, “Vyresniosios dailininkų kartos grafika“, 288.

on Mstislavas Dobužinskis "Tytuvėnai. Bernardiinide klooster"(1934) (leedu keeles „Tytuvėnai. Bernardinų vienuolynas“).¹¹²

Noorema põlvkonna graafikute tekkega kasvas ka üleüldine raamatu kultuur, koos ajakirjanduse kvaliteediga. Raamatute välimusele hakati rohkem rõhku panema alates 1931. aastast edasi, kui asutati XXVII raamatusõprade ühing.¹¹³

1930. aastatel vahetas raamatukujundustes tušijoonistuse välja linoollõige. Mečislovas Bulaka linoollõigetele oli iseloomulik valge joon, õhukesed ja teravad jooned. Vytautas Kazimieras Jonynase nikerdused olid samuti heleda joonega. Paulius Augius-Augustinavičius ja Viktoras Petravičius gravüüridele on iseloomulikud mustad ja valged laigud. Söövitus oli meelepärane Adam Galdikasele ja Telesforas Kulakauskase. Litograafia polnud sel ajal eriti levinud.¹¹⁴

Raamatute kujunduses oli põhirõhk kaanekujundusel, mille kvaliteet ajapikku paranes. Hakati illustreerima Leedu kohalikku kirjandust, oluline oli ka lastele suunatud kirjandus. Näiteks Jonas Biliūnase "Kurb lugu" (1937) (leedu keeles „Liūdna pasaka“), mille illustratsioonid tegi Bulaka Mečislovas.¹¹⁵ „Kurb lugu“ pälvis 1937. aasta Pariisi maailmanäitusel ka kuldmedali.¹¹⁶

Osa kunstnike töötas enamasti plakatite kallal. Näiteks Antanas Gudaitis. Üldine huvi tekkis ka väikesemõõtmelise graafika vastu, nagu näiteks eksliibrised. Levis vabam, asümmeetriline, killustatud kompositsioon, mille loomisel kasutati erinevaid tehnikaid.¹¹⁷

Leedu graafikute töid mõjutasid erinevad Lääne-Euroopa kunstinähtused nagu prantsuse ja itaalia neotraditsionalism, *art deco*, saksa ekspressionism jt. Peale selle mõjutas kunsti ka vene graafika. Samas eksisteeris ka üsna vastupidiseid suundasid, näiteks antiklassikaline hoiak kunstis.¹¹⁸

---

¹¹² *Ibid.*, 289.

¹¹³ *Ibid.*, 289.

¹¹⁴ *Ibid.*, 289.

¹¹⁵ Iona Mažeikienė, "Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios dailininkų kartos grafika", *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 291.

¹¹⁶ Minelgaitė, Jakubavičienė, Jankauskienė, "Pirmoji Lietuvos Respublika: kas, kur, kada?", 232.

¹¹⁷ Mažeikienė, "Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios dailininkų kartos grafika", 291.

¹¹⁸ *Ibid.*, 291.

2.EESTI KUNST 20. SAJANDI ALGUSES JA AASTATEL 1918–1940

Eesti kerkib maailmakaardile, kui seda nii võib öelda, 12. sajandil. Selleks ajaks on Eestis välja kujunenud maakonnad ja kihelkonnad. Kihelkondadel olid vanemad, kelle staatus ja võim ei küündinud vürstide või kuningate tasemele.¹¹⁹ 12.-13. sajandil leiavad aset sakslaste ristiretked Eesti aladel ja peagi on piirkond ristiusustatud¹²⁰ Eesti alad jagunesid Taani, Saksa ordu ja Rooma katoliku kiriku vahel. Suur osa Eestist oli pikalt Vana-Liivimaa koosseisus.¹²¹ 13. sajandist alates kinnistub siinsetel aladel tugev saksa mõju ja baltisakslaste kohalolu, mis jääb Eestit mõjutama 20. sajandini. Saksa kultuuriruumist annavad tõestust Hansa linnad ja suur alamsaksa keele levik.¹²² 1520. aastaks on suur osa Eestist läbinud reformatsioon, mis omab suurt tähtsuset eesti keele, eriti kirjakeele arengus.¹²³

16. sajandi lõpuks ehk Liivi sõja järgselt jagunesid siinsed alad Rootsi, Taani ja Rzeczpospolita vahel.¹²⁴ 1629. aastast alates valitses kogu Eestis Rootsi võim.¹²⁵ See periood on oluline siinse kultuuri arengus. Ausutati mitmeid õppeasutusi, sealhulgas *Academia Gustaviana*- hilisem Tartu Ülikool, esimesed gümnaasiumid ja mitmeid algkoole.¹²⁶

18. sajandi algusest ehk Põhjasõja järgselt kuulus Eesti enam kui 200 aasta vältel (1710–1917) Vene impeeriumi koosseisus.¹²⁷ Sellesse perioodi jääb ka rahvusliku ärkamisaja periood, mille jooksul saab rääkida kiirest siinse kohaliku kultuuri enesetadvuse arengust. Aastal 1918. kuulutab Eesti end iseseisvaks vabariigiks.

2.1 KÕRGEM KUNSTIKOOL PALLAS

Eesti kunstielu oli tärganud pikalt enne vabariigi asutamist. Ideed, mis olid kandnud siinset kunstimaastikku 20. sajandi algusest alates, leidsid kõlapinda ka Eesti Vabariigi asutamise järgselt. Eestist oli sirgunud juba kaks põlvkonda kunstnikke, kes olid hariduse saanud välismaal. Esimese põlvkonna kunstnikud Johann Köler ja Karl Ludwig Maibach surid enne 20. sajandi algust, August Weizenberg ja Amandus Adamson olid iseseisvumise ajaks juba

---

¹¹⁹ Toivo Ülo Raun, *Estonia and the Estonians* (Stanford, California: Hoover Institution Press, 2001), 11.

¹²⁰ Seppo Zetterberg, *Eesti ajalugu* (Tänapäev, 2009), 43.

¹²¹ *Ibid.*, 50-59.

¹²² Jüri Viikberg, "Pilguheit saksa laensõnadele eesti keeles", *Oma Keel*, 1 (2014), 4.

¹²³ Seppo Zetterberg, *Eesti ajalugu*, 119;122.

¹²⁴ *Ibid.*, 123.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ Andres Kasekamp, *Balti riikide ajalugu*, 72.

¹²⁷ *Ibid.*, 76.

kõrges eas. Teise põlvkonna kunstnikud Kristjan Raud, Paul Raud ja Ants Laikmaa olid juba kümnekond aastat tagasi naasnud välismaalt Eestisse ja edendasid siinset kunstielu.

Eesti kunsti suurimaks suunajaks iseseisvusperioodil oli vaieldamatult kunstikool Pallas. Enne kooli asutamist olid kunsti õppimise võimalused Eestis väga piiratud. Näiteks alates 1903. aastast oli võimalik kunsti õppida Tallinnas, Ants Laikmaa ateljees ja aasta hiljem ka Tartus, Kristjan Raua ateljees.¹²⁸ 1912. aastal avati Tallinnas ka Eesti Kunstiseltsi joonistuskursused.¹²⁹ Pallase asutamine tõi aga kohalikku kunstielu täiesti uut laadi ja akadeemiliselt kõrgetasemelise kunstihariduse.

Kunstiühing „Pallas“ asutati pisut enne iseseisvumist, 1918. aasta jaanuaris. 1919. aasta 1. oktoobril asutati Tartusse ühingu eestvedamisel Kunstiühingu Pallas kunstikool. 1924. aastal sai kool kõrgema õppeasutuse õigused, millega kaasnes asutuse nime muutus. Kool kandis edasi nime Kõrgem Kunstikool Pallas. Selle nime all tegutses kool kuni 1940. aastani.¹³⁰ Pallase näol oli tegemist vabaateljee tüüpi õppeasutusega, milles hinnati praktilisi oskusi ja individualismi. Õpe jagunes suuresti kaheks osaks – professionaalsete oskuste arendamine ja teooria. Püüti vastanduda varasemale ja ka veel sel ajal populaarsele akadeemilisele õppesüsteemile. Õppes olid olulisel kohal nii vanade meistrite tundmaõppimine, looduse vaatlemine kui ka annete vaba arendamine. Suurim erinevus klassikalisest vabaateljeest oli ettevalmistusklasside olemasolu, mis eesti kunstimaastikul olid väga olulised. Pallase õppetöö oli korraldatud mõnede eranditega kuuele aastale, millest esimesed kolm kuulusid ettevalmistuseks ja viimased kolm spetsialiseerumiseks.¹³¹

Kunstikoolis Pallas oli võimalus haridust omandada maali-, skulptuuri-, ja joonistamisateljees, võimalus oli omandada ka joonistusõpetaja haridus. Peale koolistruktuuri ümberkorraldamist tekkis ka graafikaateljee.¹³² Õppima asumise eelduseks oli keskharidus, varasem kunstiharidus või oskus ei olnud nõutud, vajadusel tuli läbida algteadmiste saamiseks üldhariduslik joonistus- ja maaliklass. Peale ametlike õpilaste olid Euroopa koolidele sarnaselt ka Pallases lubatud vabakuulajad, kellelt ei olnud keskharidus nõutud.¹³³ Õppe esimene aasta oli klassikaline ettevalmistusklass, mille käigus õpiti algvormide käsitlemist ja graafilist ning maalilist

---

¹²⁸ Jaak Kangilaski, *Kunstikultuuri ajalugu 12. klassile: Postimpressionismist uue meediani* (Tallinn:Kunst, 2005), 48-49.

¹²⁹ Jüri Hain, „Tallinna Kunstikooli algus“. *Sirp*, 05.11.1999, 8.

¹³⁰ Sirje Helme, *100 aastat eesti kunsti* (Post Factum, 2018), 15.

¹³¹ Tiina Nurk, *Kõrgem kunstikool „Pallas“ 1919-1940* (Tallinn:Kunst, 1977), 91.

¹³² Mare Joonsalu, Tiiu Talvistu, *Pallas*, (Tartu: Tartu Kunstimuseum, 2010), 97-99.

¹³³ Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 92.

joonistuslaadi.¹³⁴ Järgmiseks astmeks oli alates 1928. aastast üldklass, kus tegeleti peaaesjalikult aktijoonistustega ning ka kompositsiooniülesannetega.¹³⁵ Üldklassi pikaajalisim õppejõud oli Voldemar Mellik, kes nõudis õpilastelt anatoomilist täpsust kui ka liigutuste täpset tabamist.¹³⁶ Kolmas aste oli maaliklass, mille kõige pikaajase õppejõud oli Villem Ormisson. Maaliklassi keskmes oli natüürmordi ja peamaalimise õppimine. Iseseisvalt õpiti ka maali tehnika küsimusi puudutavaid materjale. V. Ormissoniga koos jõudis Pallasesse ergas koloriidikäsitlus, mis asendas varasema K.Mägile omase tumedama värvigamma. Pärast kolme aastat toimus erialane spetsialiseerumine.¹³⁷ Oluline on mainida, et eriala ja ateljee sai valida õpilane ise.¹³⁸ Maaliateljeede juhtideks 1924. aastal olid Konrad Mägi, Nikolai Triik ja Ado Vabbe. K.Mägi lahkus koolist aga juba samal aastal. Peagi lisandusid Peet Areni ja mõneks ajaks ka Rudolf Parise ateljeed. 1930. aastate algusest peale toimisid vaid kaks ateljeed – N.Triigi ja A.Vabbe ateljeed. 1938. aastal lisandus ka Aleksander Vardi ateljee. Graafikaateljee avati püsivalt alles 1930.aastal.¹³⁹ Selle juhid ei olnud niivõrd pikaajalised kui teistel Pallase ateljeedel, nende hulka kuulusid perioodiliselt N.Triik, P.Aren, A.Vabbe, H.Mugasto, A.Laigo ja R.Vaher.¹⁴⁰ Graafikaateljee hilisele avamisele vaatamata ilmus juba 1920. aastatel hulgaliselt pallaslaste linoollõikemappe, mis kahjuks ei olnud ostjate seas populaarsed.¹⁴¹ Ateljees andis tugevalt tunda varasema lõpetanu ja ka õppejõu E.Viiralti ning H. Mugasto ja A.Laigo eeskuju.¹⁴² Skulptuuriateljees toimus õpe avamisest peale A.Starkopfi juhendamisel.¹⁴³ Töö ateljees toimus enamasti elava modelli järgi.¹⁴⁴

Pallase tegutsemise vältel oli kordades suurem rõhk praktilal kui teoorial. Peale praktika loeti siiski ka kunstiajaloo, anatoomia ja perspektiiviõpetuse aineid.¹⁴⁵ Teadaolevalt tellis Pallas õppematerjalideks välismaalt perioodikat. 1925. ja sellele järgneval aastal telliti koolile kolm ja Pallase kunstiühingule kuus välismaist ajakirja. Kaks neist olid Nõukogude liidust. Järgnevatel aastatel kärbiti perioodika tellimist majanduslikel põhjustel mille tõttu oli 1931. Ja 1932. aastal Pallasel vaid kaks ajakirja “*Das Kunstblatt*” ja “*Gebrauchsgraphik*”.¹⁴⁶ Kooli

¹³⁴ *Ibid.*, 94.

¹³⁵ *Ibid.*, 97.

¹³⁶ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*, 98-99.

¹³⁷ Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 99-101.

¹³⁸ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*, 99.

¹³⁹ Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 101.

¹⁴⁰ *Ibid.*, 120-124.

¹⁴¹ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*, 71.

¹⁴² Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 124.

¹⁴³ *Ibid.* 102.

¹⁴⁴ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*, 205.

¹⁴⁵ Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 129

¹⁴⁶ *Ibid.*, 130

raamatukogus oli võimalik tutvuda ka saksa ekspressionistide reproduktsioonidega. Üleüldiselt oli kooli esimesel kümnendil saksa ekspressionismi mõju väga tuntav. Selle põhjuseks oli nii mitmete õppejõudude saksa haridustaust, sakslastest õppejõudude lühiajaline kohalolu kui ka üleüldine trend.¹⁴⁷

Pallase õppejõududelt ei nõutud asutamise järgselt diplomit mõne kunstikooli lõpetamise tõendamiseks, selle asemel oli nõutud väga heal tasemel tehnilised võimed ja teoreetilised teadmised. Samuti pidi õppejõud olema jätkuvalt tegevkunstnik.¹⁴⁸ Pallaslaste kunstis on ühendatud kohalik ainestik modernistliku vormisüsteemiga.¹⁴⁹ Pallase algusaegadel võis kooli kunstilise stiili suurimaks välismõjutajaks lugeda saksa ekspressionismi.¹⁵⁰ 1930. aastatel valitses aga juba selge prantsuse orientatsioon.¹⁵¹

Pallase algsed õppejõud olid maalikunstnik Konrad Mägi, skulptor Anton Starkopf ja maalikunstnik Ado Vabbe. Teisel õppeaastal lisandus ka skulptor Voldemar Mellik. Mõne järgneva aasta jooksul lisandusid õppejõudude hulka ka Nikolai Triik, Villem Ormisson, Jaan Vahtra, Peet Aren ja Rudolf Paris. Ajaks mil Pallas oli juba piisavalt kaua eksisteerinud said õppejõududeks kooli enda lõpetanud kunstnikud, kes olid end välismaal täiendamas käinud. Vähesel määral osalesid õppetöös ka välismaalt kutsutud õppejõud.¹⁵² Näiteks saksa päritolu graafikaõppejõud Georg Kind ja Magnus Zeller või lätlasest Otto Pladers. Kõik kolm töötasid Pallasel 1920. aastatel umbes ühe õppeaasta pikkusel perioodil.¹⁵³

Õppejõud, kelle käe all noored kunstnikud õppisid, said suunavaks jõuks eesti kunstimaastikul. Konrad Mägi, kunstniku haridustee algas tehasetöölisele mõeldud joonistuskursustel Eestis. Edasi suundus ta Peterburi Stieglitzi kunstikooli Amandus Adamsoni käe alla puunikerdust õppima. Peterburi haridusest olulisemaks kujunes üldine Peterburi kunstielu ja võimalus külastada suurel hulgal erinäolisi näitusi. 1905. aastal suundus Mägi Ahvenamaale, kus maalis enda esimesed teadaolevad maalid ja seal tärkab tema kunstis sümpaatia looduse vastu. 1907. aasta septembris jõuab kunstnik Pariisi, kus veedab kokku umbes aasta. Sarnaselt teiste enda kaasaegsetega oli Pariis ka Konrad Mägi jaoks midagi palju rohkemat füüsilisest kohast.

---

¹⁴⁷ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*, 53-54.

¹⁴⁸ *Ibid.* 74

¹⁴⁹ Tiiu Talvistu, „Pallase retseptioonist Eesti kunsti ajaloos“, J. Hoffmann and H. Kont, ed., *Pallas 100*. (Tartu: Tartu Kunstimuuseum, 2019) 56.

¹⁵⁰ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*, 52.

¹⁵¹ Talvistu, *Pallase retseptioonist Eesti kunsti ajaloos*, 51.

¹⁵² Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 74.

¹⁵³ Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 194-196.

Pariisis elas Konrad Mägi legendaarses kunstnike majas *La Ruche*. Samuti võttis ta osa nii *Academie Colarossi* kui ka *Académie de la Grande Chaumière*'is toimunud õppetööst. Teada on, et tolle aegsest Pariisi moodsast kunstist ei pidanud ta suuresti lugu. Ta nägi positiivses valguses vene kunstnike ja mainis ka Edvard Munchi ja Puvis de Chavannes'i. Mägi leidis, et kunst peaks olema selline mida hindaksid vanad meistrid nagu näiteks Leonardo da Vinci. Mägi kunstis on segunenud paljud moodsad stiilid, samas ei jälgi ta ühtegi kindlat suunda ja tema tööd on isikupärased. Järgnevad kaks aastat veedab Konrad Mägi Norras, ta maalib loodust, mis kujuneb millekski ülevaks ja pühaks. Stiililiselt on neist aastatest pärit väga eripalgelist töid, leidub nii pool hallutsinatoorsena mõjuvaid maastike kui ka üpris realistlike maale. Norra perioodil saavad Mägi teosed üldise heakskiidu osaliseks Eestis. 1910-1912 aastal on Mägi Pariisi teine ja edukam periood. Kolme tema teost eksponeeritakse 1912. aastal Pariisi Sõltumatute Salongis ja ta pälvib ka kriitikute tähelepanu. Läbimurre jääb aga tulemata ja Mägi naaseb üheksaks aastaks Eestisse. Järgmine välisreis, sihtkohaks Itaalia, toimub 1921.–1922. aastal ja kestab kokku peaaegu aasta. Sel perioodil on Mägi töödes näha peale looduse ka arhitektuuri. Enda kirjades on K.Mägi lummatud Itaalia kirikutest ja nendes peituvatest kunstiteostest.¹⁵⁴ Olenemata Mägi varasest surmast juba 1925. aastal, oli tema kunst ja isiksus üleüldiselt pallaslaste hulgas suureks mõjutuseks.

Anton Starkopf oli Pallase skulptuuri õppejõud ja hilisem direktor. Tema huvi kunstihariduse vastu sai alguse Peterburis. 1911. aastal alustas A. Starkopf joonistamise õpinguid Münchenis Anton Ažbe kunstikoolis. Samal ajal õppis ta ka H. Schwegerle studios modelleerimist ja kuulas ka anatoomia loenguid. Tema haridustee jätkus Pariisis *Academie Russe*'is skulptuuri alal ja *Academie de la Grande Chaumiere*'is joonistuse alal. 1913. aastal Ahvenamaal valminud ekspressionistlike joonistustega osales kunstnik 1914. aastal Tartus näitusel. 1914.–1918. aasta veetis Starkopf arreteerituna Saksamaal töötades erinevates kivi- ja marmori raidumise töökodades. Samuti õppis ta A. Lewin–Funche kunstikool. Tema kunsti on tugevalt mõjutanud saksa ekspressionism.¹⁵⁵ Pallases töötas ta 1919.–1940. aastani skulptuuriateljée juhatajana ning 1929.–1940. aastani direktorina. Õppejõuna soovis Anton Starkopf õpilastes näha iseseisvust probleemide ületamisel.¹⁵⁶ Pallases töötamise ajal käis kunstnik end täiendamas välisreisidel Rootsis, Saksamaal, Prantsusmaal, Itaalias, Taanis ja Soomes. Starkopfi loomingus on olulisel kohal otsene töötamine modelliga ja rõhk figuuriplastikal.

---

¹⁵⁴ Eero Epner, *Konrad Mägi*, (Tallinn: Eesti Kunstimuuseum, 2020), 15-29.

¹⁵⁵ Voldemar Erm, *Anton Starkopf*, (Tallinn: Kunst, 1977), 45.

¹⁵⁶ Erm, *Anton Starkopf*, 45.

Materjalidest ei piirdunud A.Starkopf vaid ühe meelis materjaliga vaid oli väga mitmekülgne, kasutades nii kipsi, puitu, pronksi, marmorit, betooni, liivakivi ja graniiti. Starkopfi 1930. aastate käekirjale on omane selgete siluettidega kompositsioon. Tema küpsema ea skulptuuridele on omane suletud vorm ja ažuursus. Pallase õppejõuna osales A.Starkopf pidevalt ka näitustel nii Eestis kui välismaal. 1935. aastal aset leidnud eesti kunsti näitusel Moskvast pälvisid Starkopfi skulptuuris tunnustusi.¹⁵⁷

1930. aastate üheks suureks mõjutajaks Pallases oli õppejõud ja kunstnik Ado Vabbe. Õppejõuna oli tegemist olnud nõudliku ja karmi juhendajaga, kes jaganud ka palju Euroopa kogemusi. 1930. aastate alguses juhendas ta nii graafika– kui ka maaliateljeed ja oli isiklikus loometöös suhteliselt passiivne, näitustele esitas enamasti vaid vanemaid töid.¹⁵⁸ Ado Vabbe kunstiharidus sai alguse 1908. aastal Riias, kus ta õppis dekoratiivmaali. Edasi suundus ta Müncheni Anton Ažbe kunstikooli, tänu millele oli tal väga hea arusaam anatoomiast ja maalimise tehnilisest poolest. Saksamaal puutus ta kokku ka ekspressionistliku “*Die Blaue Reiteri*” loominguga, mis avaldas tema edasisele kunstile suurt mõju. Teadaolevalt käis ta ka Itaalias kunstiväärtustega tutvumas. Ta viibis perioodiliselt ka Helsingis, ning elas 1915–1916 aastal Moskvast, 1922. aastal külastas ta Kreekat ja 1924. aastal Pariisi, 1928. aastal Hispaaniat ja Lõuna-Prantsusmaad.¹⁵⁹ Ado Vabbe teoseid eksponeeriti kunstniku eluajal nii Riias, Saksamaal, Moskvast, Roomas kui Budapestis.¹⁶⁰ Suur mõjutaja Ado Vabbe kunstis on futurism, mille jooned tema töödes on eriti selged tema varasemas loomingus. Pariisi reisi ajal on näha kunstniku teostes muutust, tema töödesse ilmuvad kerged hoogsad tõmbed. Vaid neli aastat hiljem, Hispaania reisi ajal tehtud töödes on esindatud aga hoopis tagasihoidlik ja kaine lähenemine.¹⁶¹ Ado Vabbe tegutses nii graafika kui maali alal ja tegeles suure osa oma elust raamatu illustreerimisega.

Voldemar Mellik töötas Pallases 1920. aastast alates skulptuuriõppejõuna ja hiljem üldklassijuhatajana. Tema kunsti õpingud olid alanud 1907. aastal Stieglitzi kunsttööstuskoolis, ja jätkunud 1914.–1915. aastal Peterburi Kunstide Akadeemias.¹⁶²

---

¹⁵⁷ *Ibid.*, 46-47.

¹⁵⁸ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*, 192-193.

¹⁵⁹ Tiina Nurk, *Professor A. Vabbe : näituse kataloog : Tartu, märts - mai 1962*. (Tartu: Tartu Riiklik Kunstimuuseum, 1962), 7.

¹⁶⁰ Nurk, *Professor A. Vabbe : näituse kataloog : Tartu, märts - mai 1962*, 8.

¹⁶¹ *Ibid.*, 7

¹⁶² Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 194

Nikolai Triik töötas Pallases peamiselt maaliõppejõuna, aga perioodiliselt ka graafikaõpetaja kohusetäitjana. Võrreldes teiste õppejõududega on tema haridustee pikk. 1901. aastal alustas ta õpinguid Stieglizis, kus õppides veetis neli aastat, mille järel asus aastaks õppima A.Laikmaa ateljees, 1906. aastal osales ta nii Braszi ateljee õpingutes Peterburis kui ka Ateneumi kunstikoolis Helsingis. Järgneva kahe aasta jooksul täiendas ta end veel Pariisis *Ecole des Beaux-Arts* vabaateljees ja nii Julienne'i kui ka Colarosse vabaateljees. 1908. aastal ja sellele järgneval aastal omandas N.Triik teadmisi taaskord Peterburis, sel korral Kunstide Edendamise Seltsi Koolis ja ka Kunstide Akadeemias. 1910.–1913. aasta veetis ta Saksamaal.¹⁶³ Teadaolevalt nõudis Triik enda õpilastelt maalilisust ja aktide joonistamist taustaga, et lisada pildile ruumilisust.¹⁶⁴

Kokku lõpetas Pallase 79 skulptorit, maalijat ja graafikut, ning joonistusõpetaja eriala lõpetasid 60 õppurit.¹⁶⁵ Paljud õppurid aga ei jõudnud lõpetamiseni, seega on Pallases haridust omandanute arv üle aastate palju kordi suurem.

Pallasesst kasvas välja põlvkond noori kunstnike, kes jõudsid ka juba nõukogude okupatsioonile eelnenud aastatel suunata ja edasi kanda eesti kunstimaailma. Paljudest pallaslastest kujunesid nii nende eluajal kui ka veel tänapäeval kõrgelt hinnatud kunstnikud. Pallase tegutsemisaastate jooksul jõudsid endised õpilased Pallasesse naasta ka õppejõu rollis. Näiteks esimeses lennus skulptuuri ja graafika eriala lõpetanud Eduard Wiiralt jätkas kooli õppejõuna 1924.–1925. aastal. 1926. aastal maali eriala lõpetanud Jaan Grüünberg oli õppejõud aastatel 1933–1934. 1927. aastal maali eriala lõpetanud Arkadio Laigo naasis kooli õppejõuna alates aastast 1937. 1933. aastal maali eriala lõpetanud Kaarel Liimand ja graafika eriala lõpetanud Hando Mugasto olid õppejõud alates 1935. aastast. 1929. aasta lennus maalerialal Pallase lõpetanud Juhan Nõmmik asus õppejõuna tööle 1937. aastal. 1925. aastal maaleriala lõpetanud Aleksander Vardi oli õppejõud aastast 1934 alates.¹⁶⁶

2.2 TALLINNA KUNSTTÖÖSTUSKOOL

Ants Laikmaa eestvedamisel asutati 1907. aastal Eesti Kunstiselts, millest kasvas aegamisi välja õppeasutus.¹⁶⁷ 1912. aastal alustati kursuste andmisega, mille vastu oli suur huvi.

---

¹⁶³ *Ibid.*196.

¹⁶⁴ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*,103.

¹⁶⁵ Talvistu, Pallase retseptioonist Eesti kunsti ajaloos, 51.

¹⁶⁶ Tiina Abel, Joanna Hoffmann, Hanna-Liis Kont, *Pallas 100*, (Tartu: Tartu Kunstimuuseum, 2019), 196-203.

¹⁶⁷ Jüri Hain, Eesti Kunstiseltsi Tallinna Kunsttööstuskool (1914-1916). In: M. Kalm, ed., *Kunsttööstuskoolist kunstiakadeemiaks 100 aastat kunstiharidust Tallinnas*, (Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia,2014), 49.

Voldemar Päts õpetas voolimist, Roman Nyman maali, Herman Reier joonestamist, Osvald Jungberg ja Eduard Poland joonistamist ning Teodor Ussisoo šrifti. Õpilaste huvi piirdus enamasti vaid joonestamisega, kuna Tallinnas oli puudu joonestamisoskustega töolistest.¹⁶⁸ Eesti Kunstiseltsi Tallinna Kunsttööstuskool avati 17. oktoobril 1914. Tallinna Kunsttööstuskool sai 1924. aastal riikliku kooli tiitli, milles oli peale üldhariduse võimalik õppida tarbekunsti. Õppida sai naiskäsitööd, dekoratiivmaali, puutööd, naha- ja köitetööd, skulptuuri, graafikat, keraamikat ja metallitööd. Peagi lisandusid ka portselanimaal ning klaasehistöö.¹⁶⁹

Kooli juhataja oli kuni 1934. aastani Voldemar Päts, kes oli hariduse saanud Peterburis Stieglitzi kunsttööstuskoolis. Just Stieglitzi taust määras ära kooli suuna, mis oli väga joonistamise ja stiliseerimise põhine. Stieglitz oli sarnaselt Tallinna Kunsttööstuskooliga rõhk rakenduslikul haridusel. Samas peeti oluliseks ka suhtlust Lääne-Euroopa õppeasutustega. Stieglitz õppis sajandivahetuse paiku erinevatel andmetel kokku umbes 40 eestlast, kellest paljud ei jõudnud aga lõpetamiseni. Sellest joonistus välja ka hilisem põhimõtteline leeristumine kunsttööstuskoolis, kas jäädi kindlaks enda vaadetele või alluti kooli ettekirjutustele hinnates koolidiplomit väärtuslikumaks kui enda vaateid.¹⁷⁰ Peale Voldemar Pätsi olid Stieglitzi diplomiga ka suur osa õppejõududest. Näiteks Alfred Kivi, Osvald Jungberg (Noormägi), August Kilgas, Hans Kuusik, Georg Rogožkin¹⁷¹ Peale eelmainitute olid õppejõududeks ka Jaan Koort, Nikolai Triik, Paul Raud, Kristjan Raud, Roman Nyman jt. Kellel oli samuti Stieglitzi taust, kuid kellest kujunes justkui asutuse sisene opositsioon.¹⁷² Nikolai Triik suundus 1921. aastal edasi Pallasesse.¹⁷³

Peale kohalike õppejõudude oli kunsttööstuskoolis ka välismaalt kutsutud õppejõude nagu näiteks ungarlasest keraamik Géza Jakó, kes töötas koolis 1923–1933. aastal. Stiililt oli Géza Jakó keraamika dekooriküllane ja rahvusromantismi vaimus. Hilisema õppejõu Valli Talvik-

---

¹⁶⁸ Hain, Eesti Kunstiseltsi Tallinna Kunsttööstuskool (1914-1916), 62.

¹⁶⁹ Mart Kalm, „Ajalugu 100 aastat kunstikooli Tallinnas.“ *Eesti Kunstiakadeemia*. s.a. <https://www.artun.ee/akadeemia/akadeemiast/ajalugu/> (03.02.2021)

¹⁷⁰ Shalini Mody-Pauts, „Voldemar Päts ja Riigi Kunsttööstuskool Eesti Vabariigi ajal“ In: M. Kalm, ed., *Kunsttööstuskoolist kunstiakadeemiaks 100 aastat kunstiharidust Tallinnas*, (Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2014), 113-116.

¹⁷¹ Kalm, *Ajalugu 100 aastat kunstikooli Tallinnas*.

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ Abel *etc al. Pallas 100*, 197.

Elleri stiil oli aga modernismi hõnguline. Enamikel erialadel toimus 1930. aastatel nihe *art deco* poole.¹⁷⁴

Kooli ülesehitus oli selgelt seotud kunsttööstuskooli kui kindlat tüüpi õppeasutuse struktuuriga, mis oli Saksamaal välja kujunenud. Gottfried Semperi väljaanne “*Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten oder Praktische Ästhetik*”(1860-1863), on üheks mõjutajaks seda tüüpi kooli struktuuril ja ülesehitusel. Kandvaks ideeks oli, et kõrgkvaliteetset tarbekunsti suudavad toota vaid kunstiharidusega inimesed. Tallinna Kunsttööstuskoolis oli suur rõhk rahvuslike ornamentide kasutamisel. Tähtsam oli täpsus ja professionaalsus kui kunstiline vabadus. 1926. aastal avaldas Voldemar Päts õppematerjali “Eesti rahvariie ja ornament”, mis tõusis kohesel olulisele kohale õppematerjalides. Kooli jaoks oli oluline loodud kuvand riigikoolist ja missiooniks võetud eestlaste harimine ja iseteadvuse arendamine.¹⁷⁵ Kool ei olnud apoliitiline, mis ei mõju ka üllatuslikuna arvestades haridusasutuse juhi– Voldemar Pätsi lähedat sugulust vabariigi presidendi Konstantin Pätsiga.

Pallase ja Kunsttööstuskooli vahel oli olemas teatav vastasseis. Harv ei olnud juhus, kus kunstnikud alustasid haridusteed Tallinna kunsttööstuskoolis ja suundusid siis edasi Pallasesse. Mõned sellise tee valinud kunstnikud on Andrus Johani, Paul Liivak, Mari Adamson, Kaarel Liimand, Richard Sagrits, Juhan Muks, Salome Trei ja Eduard Wiiralt.¹⁷⁶ Rivaalitsemine süvenes 1930. aastatel, mil riik soosis selgelt ideoloogilist ja riigi ideid kandvat kunsti, mille selgeks esindajaks oli kunsttööstuskool. Tegemist oli nii regioonide vastandumisega Tallinn vs. Tartu, aga ka maailmavaatelise vastasseisuga. Kunsttööstuskool esindas justkui puhtpraktilist maailmavaadet kui Pallas esindas boheemlaslikku vaimuelu. Ajakiri Kaunis Kodu, mis järgis täielikult riikliku ideoloogiat ja kajastas suurel hulgal Kunsttööstuskoolis õpilaste töid.¹⁷⁷

1930. aastatel toimus pidev arutelu Kunsttööstuskooli muutmisest kõrgemaks kunstikooliks, mis aga tekitas pahameelt Pallasel.¹⁷⁸ Juba pikemat aega oli Pallas lootnud saada riiklikuks õppeasutuseks või saada suuremat riigipoolset toetust. See lootus aga kadus peagi.¹⁷⁹ Siiani oli kunsttööstuskool olnud keskastme kunstiõppe asutus ja Pallas kõrgkool.¹⁸⁰ 1936. aastal sai

---

¹⁷⁴Kalm, *Ajalugu 100 aastat kunstikooli Tallinnas*.

¹⁷⁵ Mody-Pauts, Voldemar Päts ja Riigi Kunsttööstuskool Eesti Vabariigi ajal, 117-119.

¹⁷⁶Kalm, *Ajalugu 100 aastat kunstikooli Tallinnas*.

¹⁷⁷ Mody-Pauts, Voldemar Päts ja Riigi Kunsttööstuskool Eesti Vabariigi ajal, 123-125.

¹⁷⁸ *Ibid.*, 126.

¹⁷⁹ Joonsalu, Talvistu, *Pallas*, 317.

¹⁸⁰ Mody-Pauts, Voldemar Päts ja Riigi Kunsttööstuskool Eesti Vabariigi ajal, 127.

Voldemar Pätsist haridusministri abi, mis võimaldas tal kooli puudutavaid otsuseid suunata.¹⁸¹ Samal ajal kui riik soosis ideoloogilist kunsti olid näitustel hinnatud enamasti pallaslaste tööd või Kunsttööstuskooli nn. opositsiooni kuulunud õppejõudude tööd. Pingeid lisas ka kahe kooli erinev rahastus, Kunsttööstuskooli rahastus oli riigipoolne kui Pallase näol oli tegemist erakooliga, mille tegutsemist riik vaid toetas.¹⁸² 1935. aastal võttis Pallas vastu otsuse muuta kool sihtasutuse põhiseks, et riigipoolne rahastus oleks kergemini võimaldatav, see plaan oli päevakorras mitmel järgneval aastal kuid jäi teostamata.¹⁸³ 1938. aastal muudeti Riigi Kunsttööstuskool Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Kooliks ja 1940. aastal Riigi Kõrgemaks Kunstikooliks, ning õppekavasse lisati ka maali- ja skulptuuriosakond.¹⁸⁴ Üleüldine kooli ümberkorraldus jääb aga vaadeldava perioodi niivõrd lõppu, et ei jõua avalda suurt mõju eesti kunstielule iseseisvusperioodil.

2.3 EESTI KUNSTINÄITUSED

Eesti esimeseks kunstinäituseks loetakse 1906. aasta augustis toimunud “Esimene eesti kunsti näitus”, mis oli osa Eesti Põllumeeste Seltsi näitusest.¹⁸⁵ Näitusel olid väljas üle kümne eesti kunstniku tööd, nende hulgas Johann Köleri, Karl Ludwig Maibachi, August Weizenbergi, Amandus Adamsoni ja Ants Laikmaa kunst. Näitus oli tööderohke, Maibachilt oli teadaolevalt paarkümmend tööd, Laikmaalt 24 pastelli, Adamsonilt 5 skulptuuri jne. Näitusele müüdi nädala jooksul 3824 piletit, seega oli publiku huvi suur.¹⁸⁶ Vastukaja näitusele oli aga kahetine, A.Kitzberg leidis et näituselt puudusid inimesed, kes seletaks kunsti vaatajatele. Teadaolevalt oli publikul teatav võõristus alasti skulptuuride vastu ja samuti ei osatud paljusid teoseid vaadata. Näiteks Adamsoni teoste sisu jäi maalide liialt lähedalt vaatamise tõttu paljudele haaramatuks.¹⁸⁷

Alates 1906. aastast alates olid kunstinäitused Eestis vaikselt tõusutrendis, 1906. aastal toimus vähemalt 2 näitust, sellele järgnesid 1909. aasta II Eesti kunstinäitus, mis toimus nii Tartus kui

---

¹⁸¹ *Ibid.*,125.

¹⁸² *Ibid.*,126.

¹⁸³ *Ibid.*,126.

¹⁸⁴ *Ibid.*,129.

¹⁸⁵ Peeter Talvistu(ed.), „Eesti Esimene Kunstinäitus“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2019, <http://www.ekabl.ee/exhibition/ex1nm1vwjmx8q8> (09.02.2021)

¹⁸⁶ Vaike Tiik, “Eesti kunstielu XIX ja XX sajandi vahetusel”, *Kunst*, 1, (1966), 11.

¹⁸⁷ Jüri Hain, “Sada aastat esimesest eesti kunstinäitusest”, *Sirp*, 11. august 2006, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/sada-aastat-esimesest-est-est-kunstin-itusest/> (09.02.2021)

Tallinnas, 1910. aastal toimus samuti vähemalt 2 näitust, millest üks (III Eesti kunstinäitus) toimus lausa neljas linnas.¹⁸⁸

1919. aasta ülevaatenäitus kujunes märgiliseks sündmuseks eesti kunstimaastikul. Näituse idee sai alguse Haridusministeeriumi ideest koostada kunstialbum, mis oleks olnud kokkuvõtlik eesti kunsti nn visiitkaart, see jäi aga teostamata. Ettevalmistused albumi koostamiseks olid siiski juba tehtud, seega otsustati korraldada album näituse vormis.¹⁸⁹

Näitus avati avati juuli kuus, tänase Tallinna Inglise Kolledži ruumides. Teada ei ole täpselt kui palju ja millised kunstnikud näitusel osalesid, koostatud kataloog on ebatäpne. Töid oli üle 400. Esindatud oli vähemalt 49 kunstniku, nende hulgas J.Köler, K.Raud, P.Raud, K.Mägi, N.Triik, A.Vabbe, V.Ormisson jpt. Arvata võib, et osalesid peaaegu kõik kunstnikud, kes olid sel perioodil aktiivsed. Sellest tulenevalt oli näituse kunstiline tase oli väga ebaühtlane. 20. sajandi alguse eesti näitustele omaselt puudusid kuraatorid ja kujundajad, näitusesaal oli ülesseatud juhuslikult.¹⁹⁰

Näituste korraldamine jätkus sarnases trendis kuni 1920. aastateni mil on näha mõnetist muutust. Näiteks hakkas kunstiuhing "Pallas" korraldama nn erakorralisi näitusi, mille kaudu tutvustati kohalikule publikule väga erinevat kunsti. I erakorraline näitus 1920. aastal kandis nime "Lõuna-Eesti kunstikaitse esemete näitus", järgmine samal aastal toimunud näitus oli "M.Ulemanni maalikogu näitus", samuti 1920. aastal toimus nn Itaalia renessansiaja meistrite reproduktsioonide näitus, mis kandis nime "Raffaeli, Michel Angelo ja L. da Vinci reproduktsioonide näitus". 1921. aastal toimus "Rembrandti ja Fr. Halsi reproduktsioonide näitus" ja ka "Düreri ja Holbeini reproduktsioonide näitus". 1922. aastal korraldati "Esimene Eesti raamatunäitus (trükk, köide, ex libris)" ja 1925. aastal jõudsid publikuni nii "Idamaa kunsti näitus", "Gravüüride näitus"¹⁹¹ kui ka "Joonistused Baltika"¹⁹².

1920. aastatel asutati aina rohkem kunsti organisatsioone, mis omakorda hakkasid aina rohkem korraldama näitusi. Näiteks Eesti Kunstnikkude Liit, Eesti Kujutavate Kunstnikkude

---

¹⁸⁸ Peeter Talvistu(ed.), "1910", *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1910> (12.04.2021)

¹⁸⁹ Tiina Abel, Piret Kriivan, "Eesti lugu. Kunstielu aastal 1919", *ERR*, 17. oktoober 2010, <https://vikerraadio.err.ee/788190/eesti-lugu-kunsti-elu-aastal-1919> (12.04.2021)

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ Kunstiuhing "Pallas", "Kunstiühing "Pallase" VIII erakorraline näitus gravüür", (1925)

¹⁹² Kunstiuhing "Pallas", "Kunstiühing "Pallas" IX erakorraline näitus. Joonistused Baltika", (1929)

Keskühing, samuti hakkas kunstikool Pallas korraldama õpilastööde ning lõpetajate näitusi. Korraldati ka ülevaatenäitusi.¹⁹³

1924. aastal korraldas Eesti Kunstnikkude Ryhm ühisnäituse Riia Kunstnike Grupiga, mis kandis nime “Balti riikide vaheline kunstinäitus” 1924. aastal. Näitus tekitas publikus raskusi sellesse suhtumise kujundamisega, kuna kunst oli vormiliselt väga uudne ja võõras.¹⁹⁴ 1926. Aastal toimusid nii Konrad Mäe kui ka Johann Köleri mälestusnäitused.¹⁹⁵

1928. aastal toimus Pariisi eesti kunstnikkude gruppi näitus nii Tallinnas ja Pärnus kui ka Norras. Sel näitusel olid esindatud Eduard Wiiralt, Adamson-Eric ja Kristjan Teder. Pärnu näitusel oli esindatud ka Anton Starkopf.¹⁹⁶ 1932. aastast alates lisandus ka Kujutava Kunsti Sihtkapitali Valitsuse kunsti aastanäitus.¹⁹⁷

Pikaaegsematest ekspositsioonidest olid olulisel kohal Tartu Ülikooli juures juba 1803. aastast alates tegutsenud kunstimuuseum, mis 19. sajandi keskelt alates keskendus antiikkunstile, kogu oluliseks osaks olid antiikkujude kipsvalandid ja antiikkeraamika.¹⁹⁸ 1919. avati Tallinna Eesti Muuseum, mis 1929. aastal läbis nime muutmise ja sellest sai Eesti kunstimuuseum. Nimevahetuseni tegutseti Kadrioru lossi ruumides, kuid 1929. aastal oli muuseum sunnitud Tallinna südalinna ümber asuma. Muuseum kogus nii vanavara, ja kultuurilooa seotud esemeid kui ka kunsti. Alates 1920. aastast eksponeeriti muuseumis ka kaasaegsete kunstnike töid.¹⁹⁹ 1923. aastal avati Eesti Rahva Muuseumi näitus Raadi mõisas, mis hõlmas endas ka kunstiajaloolist ja baltisaksa kunstile pühendatud osa.²⁰⁰ 1934. aastal avati Tallinna

---

¹⁹³ Peeter Talvistu(ed.), “1920“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1920> (09.04.2021)

¹⁹⁴ Tank, M., 2010. Sissevaade 1917.-1928. aasta eesti kunstikirjutusse. *Kunstiteaduslikke Uurimusi*, 1-2(10), lk.163–176.

¹⁹⁵ Peeter Talvistu(ed.), “1926“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1926> (09.04.2021)

¹⁹⁶ Peeter Talvistu(ed.), “1928“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1928> (09.04.2021)

¹⁹⁷ Peeter Talvistu(ed.), “1932“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1932> (09.04.2021)

¹⁹⁸ Tartu Ülikooli muuseum, “Tartu Ülikooli muuseumi ajalugu“, *Muuseum.ut.ee, s.a.*, <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/328> (11.04.2021).

¹⁹⁹ Eesti Kunstimuuseum, “Eesti Kunstimuuseumi ajalugu“, *Kunstimuuseum.ekm.ee, s.a.*, <https://kunstimuuseum.ekm.ee/ajalugu> (11.04.2021).

²⁰⁰ Maarja Vaikmaa, “ERMi esimesel näitusel Raadil“, *Eesti Rahva Muuseumi ajaveeb*, 17. mai 2018, https://blog.erm.ee/?p=11401#_ftn16 (08.04.2021).

Kunstihoone, mis aitas näituste korraldamisele veelgi kaasa.²⁰¹ Tartu Kunstimuuseumi asutamine toimus 1940. aastal Kunstiühing Pallase eestvedamisel.²⁰²

2.4 VÄLISNÄITUSED

Eestis toimus käsitletaval perioodil mitmeid välisnäitusi, mis annavad tõestust arvukatest kunstikontaktidest välisriikidega. Näituste arv oli tõusutrendis sarnaselt kohalikele näitustele 1930. aastatel. Järgnev kokkuvõte annab ülevaate riikidest, mille välisnäitused jõudsid eesti publikuni.

1928. aastal toimus Tallinnas kuu aega avatud olnud Rootsi kunsti näitus.²⁰³ 1931. aastal toimus Kunstiühing "Pallase" abiga Tartus Soome kunsti näitus.²⁰⁴ 1933. aastal leidis aset lätlasest modernisti Jānis Tīdemansi isikunäitus Tallinnas.²⁰⁵ 1934. aastal avati Eesti Kunstimuuseumis Poola tänapäeva kunsti näitus.²⁰⁶ 1936. leidis aset Läti kunstinäitus Kunstihoones.²⁰⁷ 1937. aastal toimus Leedu kunsti näitus.²⁰⁸ 1938. aastal avati nii Belgia²⁰⁹ kui ka Ungari kunsti näitused.²¹⁰ 1939. aastal toimus Prantsuse kunsti näitus. Näitusel olid esindatud teiste hulgas ka Pablo Picasso, Henri Matisse, Auguste Rodin, Pierre Bonnard, Marc Chagall, Georges Braque jpt.²¹¹ Näituse arvustustes rõhutati nii prantsuse laadi sobivust eesti kunstiga kui ka prantsuse laadi üleüldist ideaali. Selle näituse kaudu hakati arvustama ka järgnevaid eesti kunsti näituseid. Hinnati esteetilisust ja kunstikesksust.²¹²

---

²⁰¹ Tallinna Kunstihoone, "Kunstihoonest", *Kunstihoone.ee*, s.a., <https://www.kunstihoone.ee/kunstihoonest/> (12.04.2021).

²⁰² Peeter Talvistu, "Ajalugu", Tartmus.ee, 2015, <https://tartmus.ee/muuseumi-piletiinfo/ajalugu/> (11.04.2021).

²⁰³ Rootsi-Eesti ühing Stockholmis, "Rootsi kunstinäitus Tallinnas : 1928. a. 26. juunist - 26. juulini" (1928), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117579> (11.04.2021).

²⁰⁴ Kunstiühing "Pallas", "Soome kunstinäitus: Tartus 6. I - 27. I 1931", (1931), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117595> (11.04.2021).

²⁰⁵ "Jānis Tīdemans : kunstinäitus : Tallinnas 15. - 29. I 1933", (Tallinna Eesti Kirj.-Ühis. Trükikoda, 1933), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/138942> (11.04.2021).

²⁰⁶ Eesti Kunstimuuseum, "Poola tänapäeva kunsti näitus", (Tallinn: 1934), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117588> (11.04.2021).

²⁰⁷ „Läti kunstinäitus“, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1936), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/106497> (12.04.2021).

²⁰⁸ "Leedu kunstinäitus", (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1937), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/134927> (12.04.2021).

²⁰⁹ "Belgia kunstinäitus", (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1938), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117598> (11.04.2021).

²¹⁰ "Ungari kunstinäitus", (1938), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117582> (11.04.2021).

²¹¹ "Prantsuse kunstinäitus", (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1939), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117600> (11.04.2021).

²¹² Reet Varblane, "Mõttelaadi muutumine 1930. aastate Eesti kunstikäsitluses", *Eesti Teaduste Akadeemia toimetised*, 42/3 (1993). 315.

Eesti kunst oli kõnealusel perioodil väljas ka paljudel välisnäitustel, toimus nii eesti kunsti näitusi kui ka üksikute eesti kunstnike osalemist välisnäitustel. Juba 1918. aastal toimus . Kunstiseltsi "Lennok" eesti kunsti näitus Petrogradis, kus olid esindatud A. Adamsoni, A. Hirve, V. Melliku, M. Pukitsa ja N. Triigi tööd.²¹³ 1924. aastal osales Edmond Arnold Blumenfeldt Pariisis Sõltumatute Salongi näitusel “*Société des artistes indépendants 35e exposition*”.²¹⁴ 1925. aastal osales Adamson-Eric Saksamaal avatud näitusel.²¹⁵ 1927. aastal toimus Eduard Wiirlati isikunäitus Pariisis.²¹⁶ 1929. aastast kuni 1930. aastani toimusid Eesti kunsti näitused Helsingis, Pariisis, Kielis, Königsbergis²¹⁷, Berliinis, Kölnis ja Kopenhaagenis.²¹⁸ 1935. aastal aga Moskvas. 1936. aastal leidis aset Adamson-Ericu isikunäitus Soomes²¹⁹ ja 1939. aastal Rootsis.²²⁰ Aastatel 1937–1939 toimusid Eesti kunstinäitused Riias, Kaunases²²¹, Krakovis, Varssavis, Roomas ja Budapestis²²².

2.5 EESTI KUNST AASTATEL 1918-1940

Eesti vabariigiaegne kunst jaguneb üldjoontes kaheks perioodiks— 1920. aastad ja 1930. aastad. Esimest neist perioodidest iseloomustab avangardismi levik, teist aga realismilähedane ja isikupärane kunst. Eesti kunst oli iseseisvuse väljakuulutamise ajaks teinud läbi kiire arengu. Juba 1919. aastal korraldati ülevaatenäitus, mis oli olemuselt möödunud Eesti kunstile tagasivaatav.²²³ Vanemad kunstnikud sattusid näitusel kriitika osaliseks, kuna leiti, et nende kunst on liialt vanamoeline.²²⁴ Kohaliku kunstimaastiku elavdas kunstikooli „Pallas“ loomine.

²¹³ “Kunstiseltsi „Lennok” eesti kunsti näitus Petrogradis“, *Kreutzwald.kirmus.ee, s.a.*, https://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=1314&table=Events (11.04.2021)

²¹⁴ Peeter Talvistu(ed.), “*Société des artistes indépendants 35e exposition*“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/exilim6ehgntfx> (09.04.2021).

²¹⁵ Peeter Talvistu(ed.), “*Ausstellung Novembergruppe, Malerei, Plastik, Architektur*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/ex7v1urbqzy4bi> (09.04.2021).

²¹⁶ Peeter Talvistu(ed.), “*Gravures sur bois, lithographies, eau-fortes, monotypies, dessins*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/ex754idzf6w33p> (09.04.2021).

²¹⁷ Peeter Talvistu(ed.), “1929“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1929> (09.04.2021).

²¹⁸ Peeter Talvistu(ed.), “1930“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1930> (09.04.2021).

²¹⁹ Peeter Talvistu(ed.), “*Adamson-Ericu isikunäitus*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/exneqzqfht6zg> (09.04.2021)..

²²⁰ Peeter Talvistu(ed.), “*Adamson-Ericu isikunäitus*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/exbqtaygnaaxgd> (09.04.2021).

²²¹ Peeter Talvistu(ed.), “1937“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1937> (09.04.2021).

²²² Peeter Talvistu(ed.), “1939“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1939> (09.04.2021).

²²³ Tiina Abel, Piret Kriivan, “Eesti lugu. Kunstielu aastal 1919“, *ERR*, 17. oktoober 2010, <https://vikerraadio.err.ee/788190/eesti-lugu-kunsti-elu-aastal-1919> (12.04.2021)

²²⁴ Sirje Helme, Jaak Kangilaski, *Lühike Eesti kunsti ajalugu* (Tallinn:Kunst, 1999), 92.

Kooli algusaastatel valitses koolis tugev saksa mõju. Õppejõud ja kunstnik Ado Vabbe oli üks otseseid kontakte Saksamaa selleaegse kunstiga. Eestis levisid ka muud moodsa kunsti suunad nagu näiteks konstruktivism, mille esindajad olid enamasti Eesti Kunstnikkude Rühma liikmed.²²⁵ Justkui ekspressionismi jätkuna oli noorte pallaslaste seas 1920. aastate alguses populaarne ka uusasjalikus. Selle mõjusid on näha näiteks Aleksander Vardi, Adamson-Ericu ja Juhan Muski töödes. Tugev uusasjalikuse mõju oli tuntav ka graafikas, kus see segunes saksa ekspressionismile omase nurgelise ja kontrastse pildikeelega.²²⁶

Sarnaselt Euroopa kunstikeskustega vaibus ka Eestis avangardi aktiivsem laine 1930. aastatel ja asendus palju rahulikuma impressionismilähedasema kunstiga. Olgu selle põhjuseks siis publiku negatiivne suhtumine avangardi või loomulikult tekkinud otsene Pariisi suunitlus.²²⁷ Eelmise kümnendi avangardistid Ado Vabbe, Eduard Ole, Aleksander Vardi jt muutsid enda kunsti suunda. A. Vabbe kunsti ilmus impressionismi varjund ja paljude teoste avangardistide kunsti oli näha realismi mõjusid.²²⁸

1930. aastate alguses Pariisis resideerunud Eduard Wiiralti kunsti leidis aset kiire ekspressionismi laine, mis kümnendi lõpuks lahtus ja asendus samuti realistlikuma lähenemisega. E. Wiiralti teosed mõjutasid palju kohaliku kunstimaatikut. Kunstiajaloolane Jaak Kangilaski on E. Wiiraltis näinud põhjust, miks Eestis graafika, eriti vabagraafika, kunstnike seas populariseerus.²²⁹

1930. aastate maalikunsti iseloomustas pallaslik modernistlik realism või hilisimpressionism. J. Kangilaski on kategoriseerinud maalikunsti kolmeks suunaks. Kunstnikud nagu Karin Luts, Adamson-Eric, Jaan Grünberg, Kristjan Teder jt. kandsid enda kunsti Pariisi kunsti ja värvigamma mõjusid.²³⁰ Karin Lutsu saab pidada üheks esimeseks prantsuse kunsti taasavastajaks Eestis.²³¹ Teise suunana on esindatud realistlikumat tüüpi kunst, mis oli omane näiteks Andrus Johani, Kaarel Liimand ja Nikolai Kummits. Kolmas suund on aga eestlaslike motiive kandev kunst. Selle alla kuuluvad Eerik Haamer, Juhan Nõmmik, Johannes Võerahansu jt.²³² Siinkohal ei tähenda rahvuslikud motiivid otsest rahvuslikust, tegemist oli tasakaalustatud ja loomilikuna mõjuva pildikeelega, mitte otsese riigi sümboolika või

---

²²⁵ *Ibid.*, 98.

²²⁶ *Ibid.*, 96.

²²⁷ *Ibid.*, 99.

²²⁸ Jaak Kangilaski, *Kunstikultuuri ajalugu 12. klassile: Postimpressionismist uue meediani*, 121.

²²⁹ *Ibid.*, 121.

²³⁰ *Ibid.*, 123.

²³¹ Helme, Kangilaski, *Lühike Eesti kunsti ajalugu*, 100.

²³² Kangilaski, *Kunstikultuuri ajalugu 12. klassile: Postimpressionismist uue meediani*, 123-125.

etnograafia ülistamisega. Suur osa selle suuna alla kuuluvatest teostest olid näiteks külamaastikud või pilguheidud eestlaslikele vaadetel, nagu näiteks rannamaastik.²³³ Skulptuuris ja graafikas olid 1930. aastatel levinud looduse jäljendamine ja rahulikus.²³⁴ Üldises joones oli 1930. aastate kunst rahulik ja igapäevaseid motiive kajastav.²³⁵

3.EESTI JA LEEDU KUNSTI ÜHISOSA 1918–1940

Kahe riigi ajaloos on mitmeid ühispunkte. Ristiusustamise laine jõudis regiooni samal ajal, kuigi Leedu võttis täielikult ristiusu vastu hiljem. Kristluse mõju kultuuri ja rahva arengule muutub erinevaks alates 1520. aastatest, mil suur osa Eestist muutub luterlikuks. Sarnaseks muutub kahe riigi ajalugu alates 1816 aastast, kui mõlemad riigid kuuluvad Venemaa Keisririigi koosseisu. Edasine ajalugu on üsna sarnane hõlmates sarnaseid arengudentse ärkamisaja perioodil ja üleüldist kultuuri kiiret arengut ning rahva eneseteadvuse tõusu.

Venemaa koosseisu kuulumisele eelnevalt oli ajalugu aga kardinaalselt erinev. Leedu rahva mälus on olulisel ja hinnatud kohal Leedu Suurvürtiriigi periood, mil tegemist oli iseseisva suurriigiga Euroopas. Eesti ajaloos sarnane vaste puudub, uhkust võib tunda vaid talupojakultuuri üle, mis arenes väga mitme erineva riigi koosisus ja mõjualas. Seega on loogiline, et Leedu Vabariigi enesetadvus on suunatud just sellesse perioodi, millest pärinevad nende ajaloo suurkujud. Kuni iseseisvumiseni võib eesti kultuuri arengu suure mõjutajana välja tuua siinsed baltisaksalased. Nagu juba mainitud on olulisel kohal ka Rootsi ja Vene võim. Leedu kultuuri arengu suur vaieldamatu mõjutaja ja ka sellega koos areneja oli Poola. Samuti oli suur mõju Venemaal.

3.1 KUNSTIKOOLID

Üks erinevustest Eesti ja Leedu kunstikoolide loomise vahel oli rahvuskooli küsimus. Leedulastele oli oluline luua kunstikool edendamaks ja säilitamaks leedu rahvakunsti. Kooli loomisele eelnevatel aastatel oli Leedu kunstiringkondades populaarseteks temadeks leedu rahvakunsti olulisus. Positiivses võtmes pakkusid kõneainet M.K. Čiurlionise ning J. Basanavičiuse kirjutised rahvakunstist. Ka Leedule tuttavates Poolas ja Venemaal oli

---

²³³ *Ibid.*, 125.

²³⁴ Helme, Kangilaski, *Lühike Eesti kunsti ajalugu*, 104.

²³⁵ *Ibid.*, 100.

rahvakunsti teema aktuaalne, mis innustas leedulasi veelgi.²³⁶ Eesti kontekstis meenutab see rohkem Tallinna Kunsttööstuskooli hoiakut. Pallas balanseeris väga mõõdukalt rahvusliku ja Lääne-Euroopa mõjudega kunsti vahel, rõhuasetus oli siiski seatud olenevalt perioodist saksa või prantsuse kunsti peale. Rahvusliku kunsti loomise surve oli alates 1930. aastatest riigipoolne, mitte aga niivõrd Pallase kunstnikkonna enda loomulik suund.²³⁷

Eesti Vabariigi ja Leedu Vabariigi kunstiõppeasutusi võrreldes kerkib esile nii ühiskohti, kui ka erinevusi. Eestis jagunes kunstiõpe kahe linna— Tallinna ja Tartu vahel. Rõhuasetusega Tartus. Tallinna Kunstikool sai kõrgema kunstikooli õigused küll vaadeldava perioodi lõpus, kuid omab siiski olulist kohta eesti kunstiajaloos. Leedus sellist jagunemist ei toimunud, vabariigi kunstikeskus oli vaieldamatult Kaunas. Võib üpris kindlalt oletada, et ilma Vilniuse okupeerimiseta oleks just Vilnius kujunenud Leedu Vabariigi olulisimaks kunstikeskuseks.

Kaunase kunstikoolis oli võimalik osaleda ettevalmistus klassides, omandada joonistusõpetajana töötamiseks vajalikud teadmised üldise kunstiõppe osakonnas või õppida skulptuuri-, graafika-, maali-, dekoratiivmaali- või keraamika suunal kõrgema kunstiõppe osakonnas.²³⁸

Kõrgemas Kunstikoolis Pallas oli võimalik õppida maali-, skulptuuri- ja joonistamisateljees, ning omandada joonistusõpetaja haridus. 1930. aastast alates oli võimalik õppida ka graafikaateljees. Olemas olid ka ettevalmistuskursused.²³⁹ Tarbekunsti Pallases ei õpetatud. Dekoratiivmaali ja keraamikat ning muud tarbekunsti sh. naiskäsitööd, puutööd, naha- ja köitetööd, skulptuuri, graafikat, portselanimaali, klaasehistööd ja metallitööd sai Eestis õppida Tallinna Kunsttööstuskoolis. Kõrgema kunstikooli tasemel toimus õpe siiski alles alates 1940. aastast.²⁴⁰

Seega oli Leedus kuni 1940. aastani võimalik omandada kunstikõrgharidus rohkematel erialadel kui Eestis. Samas oli Eestis Tallinna Kunsttööstuskooli näol olemas ka väga mitmekülgne tarbekunsti õpet pakkuv kool.

Põhjalikumat võrdlemist vajavad Kaunase Kunstikool ja Kõrgem Kunstikool Pallas. Kõrgem Kunstikool Pallas kasvas välja kunstiühingu „Pallas“ loodud kunstikoolist, millele omistati 1924. aastal kõrgema kunstikooli volitused. Sarnaselt Pallasele, loodi ka Kaunase Kunstikool juba eksisteeriva Leedu Kunstiloojate Seltsi joonistuskursuse pinnalt, seda aastal 1922.

---

²³⁶ Valiuškevičiūtė, *Kauno Meno Mokykla*, 7.

²³⁷ Kristel Valk, „Rahvussotsialistlik ja rahvuslik Saksa okupatsiooni aegsetes kunstikirjutistes“, *Kunstiteaduslikke Uurimusi*, 1/14 (2005). 73.

²³⁸ Ramoninė, „Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla“, 264.

²³⁹ Nurk, *Kõrgem kunstikool „Pallas“ 1919-1940*, 91.

²⁴⁰ Mart Kalm, „Ajalugu 100 aastat kunstikooli Tallinnas.“

Pallas loodi vabaakadeemiade eeskujul järgides, Kaunase Kunstikool oli aga struktuurilt sarnane Euroopa ja Venemaa kunstiakadeemiatega. Mõlema kooli struktuurid olid mugavdatud kohalike olude järgi.

Mõlemad koolid jälgisid üldises plaanis prantsuse eeskujul kunsti, kuid oluline oli koolide õppejõudude haridus- ja kogemus erinevus. Kaunase Kunstikooli üks eestvedajatest Justinas Vienožinskis oli haridust omandanud Poolas, Krakowis. Õpingute ajal oli sealses akadeemias samuti tugev prantsuse mõju, kuid see ei ole siiski otsene prantsuse kunstiga kokkupuude vaid läbi Poola akadeemia vahendatud kunst. Teised õppejõud olid suures osas Venemaa, Saksamaa, Poola või ka Šveitsi taustaga. Prantsusmaal pikemalt viibinud ja õppinud õppejõud alustasid tööd koolis alles 1920. aastate lõpus või 1930. aastate alguses. Tegemist oli enamasti juba Kaunase Kunstikooli enda kasvandikega, kes olid end Pariisis täiendamas käinud. Tedaolevalt muutus kooli suund tugevalt prantsusepäraseks alates 1925. aastast.

Pallase õppejõudude taust on üpris sarnane Kaunase Kunstikooli õppejõudude omale. Enamus õppejõude olid osalenud mitmete riikide kunstikoolide õppetöös. Enamasti õpiti Venemaal, Prantsusmaal, Saksamaal. Olulisel kohal olid ka reisid, mida tehti enamasti Itaaliasse, Prantsusmaale või põhjamaadesse. Pallase õppetööga olid perioodiliselt seotud ka saksa või läti päritolu välismaalt saabunud õppejõud.²⁴¹

Suurte erinevusena kahe riigi õppejõudude vahel võib välja tuua mitmete Eesti kunstnike seotuse Põhjamaadega (K.Mägi, N.Triik, A.Vabbe, A.Starkopf,), kus viibiti perioodiliselt reisisid või õppides. Leedu õppejõudude suur erinevus võrreldes Eestiga oli aga seotus Poola õppeasutustega (J.Vienožinskis, A.Varnas) ning vähene otsene seotus Pariisiga.

Suurimad sarnasused on aga tugev saksa ja vene mõju. Näiteks Stieglitzi kunstikoolis õppisid nii A.Varnas, K.Sklérius, A.Galdikas kui ka K.Mägi, V.Mellik ning enamasti Tallinna Kunsttööstuskooli õppejõude. Münchenis, Anton Ažbe kunstikoolis õppisid P.Kalpokas, A.Starkopf ja A.Vabbe. Peterburi Kunstide Akadeemias õppisid J.Zikaras ja V.Mellik. Mõlema kooli nimistus on ka Lätis enda algse kunstihariduse saanud õppejõude, näiteks A.Vabbe, V.Purvitise käe all on Lätis õppinud nii P. Kalpokas kui V.Ormisson.

Kokkuvõttes on Kaunase Kunstikooli näol tegemist justkui Pallase ja Tallinna Kunsttööstuskoolist loodud hübriidse õppeasutusega. Eestis toimus tarbekunsti õpe kaunistest kunstidest eraldi, Leedus sellist erisust aga ei loodud. Arvatavasti tulenevalt varasema kunstihariduse kesisusest mõlemas riigis, olid mõlemad koolid, nii Kaunase Kunstikool kui Pallas, võimaldanud ka ettevalmistusklassid. Mõlemad koolid olid struktuurilt sarnased—

---

²⁴¹ Nurk, *Kõrgem Kunstikool "Pallas" 1919-1940*, 194-196.

jagunedes stuudioteks, mille õppetöö määras vastutav õppejõud. Kaunase kunstikool oli enda erialade poolest rikkam, võimaldades õppida ka keraamikat ja dekoratiivmaali, ning sellele lisaks ka vajadusel gümnaasiumi üldharidust. Pallase õppetöö oli suunatud kaunistele kunstidele ja sarnaselt Kaunasele ka joonistusõpetajate koolitamisele. Mõlemas koolis olid lubatud vabakuulajad.

3.2 KUNSTINÄITUSED

Kahe riigi kunstinäituste pildis joonistuvad välja suured erinevused. Eesti esimene kunsti näitus leidis aset 1906. aastal ja oli osa suuremast põllumeeste näitusest. Leedu esimene kunstinäitus toimus 1907. aastal ning eksponeerimist leidsid nii rahvakunst kui ka kaunid kunstid. Seega võiks väita, et üsa loogilise etapini mõlema rahva kunstikultuuri arengus- näituse loomiseni, jõuti samaaegselt. Eesti näitusel olid esindatud 11 kunstniku, mida on kordades vähem võrreldes Leedu näituse 23 professionaalse kunstniku ja 68 külakunstnikuga.²⁴² Siinkohal peab ka mainima, et ei Eesti ega Leedu jaoks ei olnud kunstinäituste toimumine midagi enneolematut. Vilniuse Ülikool oli kunstinäituseid korraldanud aastast 1806, nendega olid seotud aga siiski vaid kõrgemast soost poolakad ja venelased.²⁴³ Ka Eestis oli varasemalt eksponeeritud kunsti, seda kasvõi põllumeeste näituse raames.²⁴⁴ Erinevus on aga, et sarnaselt Leeduga, ei olnud kohaliku kunsti eksponeeritud sellistes mõõtmetes ega niivõrd läbimõeldult. Esimese kunstinäituse vastuvõtt Leedus oli ülimalt positiivne. Näituse mudel oli toimiv ja seetõttu hakati samas formaadis näituseid korraldama iga-aastaselt.²⁴⁵ Eesti ajakirjanduses ilmus näitusejärgselt kahetisi arvustusi. Leidus nii suurepäraseid kui ka negatiivseid arvamusi.²⁴⁶

Iseseisvumisele järgnevalt olid kunstinäituste korraldamine vaikselt tõusvas trendis nii Eestis kui Leedus. Kunstikoolid ja ühingud hakkasid korraldama regulaarselt näitusi.

Hoopis erinev oli Leedu ja Eesti kunsti näituste avamine välisriikides. Teadaolevalt oli 1937. aasta Leedu kunstinäitus Eestis üks esimesi sarnaseid projekte Leedu jaoks. Eestis avaldatud kunstinäituse kataloogis on trükitud isegi omamoodi vabandus, milles selgitatakse et sellise

---

²⁴² Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, "Pirmoji Lietuvių Dailės Paroda", *Lti.lt*, 2020, http://www.lti.lt/lt/dailės_paroda/ (02.04.2020)

²⁴³ Šatavičiūtė, "Dailės Parodos".

²⁴⁴ Hain, "Sada aastat esimesest eesti kunstinäitusest"

²⁴⁵ Lietuvos dailės muziejus, "Lietuvių Dailės Atgimimo Šimtmetis". *Old.Ldm.Lt*, 2011, http://old.ldm.lt/LDM_naujos_parodos/Pirmoji_paroda_b.htm (14.08.2021)

²⁴⁶ Hain, "Sada aastat esimesest eesti kunstinäitusest".

näituse loomine on esmakordne ja pisut kiirustatud.²⁴⁷ Üldises joones piirduti maailmanäitustel osalemisega.²⁴⁸

1930. aastate lõpus Eesti osales väikeriigi kohta aga aktiivselt välisnäitustel. Eesti kunsti näitused toimusid 1929. aastast Helsingis, Pariisis, Kielis, Königsbergis²⁴⁹, Berliinis, Kölnis ja Kopenhaagenis,²⁵⁰ Moskvast, Riias, Kaunases²⁵¹, Krakovis, Varssavis, Roomas ja Budapestis²⁵² Välisnäitused, mis jõudsid Leetu olid harvad või pühendatud rahvakunstile. Kaunite kunstide välisnäitused olid tõusvas trendis 1930. aastate teisel poolel. Alates 1936. aastast toimus vähemalt Leedus Belgia kaasaegse kunsti näitus, Eesti kunsti näitus, Itaalia maastikumaali näitus, Ungari näitus, Prantsuse moodsakunsti näitus ja Itaalia graafika näitus.²⁵³

Eestis hakkas Pallas juba 1920. aastatel korraldama välisnäitusi. Peale nende näituste toimus alates 1928. aastast kuni 1939. aastani veel ka Rootsi kunsti näitus,²⁵⁴ Soome kunsti näitus,²⁵⁵ lätlasest modernisti Jānis Tīdemansi isikunäitus,²⁵⁶ Poola tänapäeva kunsti näitus,²⁵⁷ Läti kunstinäitus,²⁵⁸ Leedu kunsti näitus,²⁵⁹ Belgia kunsti näitus,²⁶⁰ Ungari kunsti näitus²⁶¹ ja Prantsuse kunsti näitus. Seda on mõnevõrra rohkem kui näitusi Leedus. Kõnealused Ungari ja Prantsuse näitused toimusid samadel aastatel, millest võib järeldada, et tegu oli samade näitustega, mis külastasid mitmeid piirkonna riike.

---

²⁴⁷ "Leedu kunstinäitus", (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1937), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/134927> (12.04.2021), 13-14.

²⁴⁸ Šatavičiūtė, "Dailės Parodos".

²⁴⁹ Peeter Talvistu (ed.), "1929" EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1929> (09.04.2021)..

²⁵⁰ Peeter Talvistu (ed.), "1930" EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1930> (09.04.2021).

²⁵¹ Peeter Talvistu (ed.), "1937" EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1937> (09.04.2021).

²⁵² Peeter Talvistu (ed.), "1939" EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1939> (09.04.2021).

²⁵³ "Nacionalinis MK Čiurlionio Dailės Muziejus 1921-2010", Nacionalinis MK Čiurlionio Dailės Muziejus, s.a., <http://sena.ciurlionis.lt/uploads/file/MKC%20chronologija%201921-2010.pdf>. (15.08.2021)

²⁵⁴ Rootsi-Eesti ühing Stockholmis (ed.), "Rootsi kunstinäitus Tallinnas : 1928. a. 26. juunist - 26. juulini" (1928), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117579> (11.04.2021).

²⁵⁵ Kunstiühing "Pallas" (ed.), "Soome kunstinäitus: Tartus 6. I - 27. I 1931", (1931), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117595> (11.04.2021).

²⁵⁶ "Jānis Tīdemans : kunstinäitus : Tallinnas 15. - 29. I 1933", (Tallinna Eesti Kirj.-Ühis. Trükikoda, 1933), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/138942> (11.04.2021).

²⁵⁷ Eesti Kunstimuuseum, "Poola tänapäeva kunsti näitus", (Tallinn: 1934), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117588> (11.04.2021).

²⁵⁸ „Läti kunstinäitus“, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1936), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/106497> (12.04.2021).

²⁵⁹ "Leedu kunstinäitus", (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1937), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/134927> (12.04.2021).

²⁶⁰ "Belgia kunstinäitus", (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1938), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117598> (11.04.2021).

²⁶¹ "Ungari kunstinäitus", (1938), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117582> (11.04.2021).

3.2 KUJUTAVA KUNSTI PEAVOOLUD

Eesti ja Leedu kunsti stiilide vahel vaadeldaval perioodil joonistuvad välja erinevused kahe riigi kunstielus. Üldjoontes möödusid 1920. aastad Eestis avangardi tähe all. Leedus oli populaarne hoopis naturalistikum ja akademistlikum lähenemine. Noorte kunstnike töodes oli ka avangardi mõjutusi kuid see ei olnud peavool. Eestis 20. sajandi algusaastatel õitsenud rahvusromantism populariseerus Leedus just vabariigi esimesel kümnendil.

1930. aastatel muutus Eesti kunsti üleüldine pilt rahulikumaks, saksa mõjud asendusid selge ja kindla prantsuse suunitlusega. Eelistati traditsioonilisemat kunsti, selline kunsti rahunemine oli tingitud nii loomulikust trendist Lääne-Euroopas kui ka riiklikust survest.

Seevastu olid Leedu kunstis 1930. aastad hoopis avangardi jõudsama avaldumise aastateks. Noorte Leedu haridustaustaga kunstnike naasmine välismaalt tõi kaasa uuendusi. Kunstirühmitus Ars, mis oli Leedus kunsti uuendajaks, ei oleks samal perioodil Eesti kunsti enam sobitunud. Näiteks on Arsi liikmed eeskujuna välja toonud saksa ekspressionismi, mis oli enda aktuaalsuse Eestis juba kaotanud.²⁶² Üldises joones võib nõustuda 1933. aastal ajalehes *Sõnumed* kajastatud tõdemusega “Leedu kirjandus ja kunst ei ole Eestile järele jõudnud, kuid seda püüab tasa teha sisemine tuli.”²⁶³

3.3 KAHE RIIGI KUNSTIKONTAKTID

Eesti ja Leedu vahel ei olnud kunstikontakti, mis eristuks kuidagi muude samas regioonis olnud riikide vahelistest kontaktidest. Riike liitis sarnane arengurütm, olles mõlemad 1918. aastal iseseisvunud vabariigid. Samuti asuvad riigid samas regioonis ja olid varasemalt mõlemad osa Vene Keisririigist.

Omavahelisi kontakte leidub, kuid need on juhuslikud ja neist ei joonistu välja mustrit. Mõlema riigi kunstimaailm oli Lääne-Euroopa suunitlusega ja vajadust enda regiooni teiste riikide kunstist mõjutusi otsida/saada oli ebavajalik. Samuti ei olnud Baltiriikide vaheline poliitiline olukord ideaalne. Ebakõlasid Eesti ja Leedu vahel pakkusid Poola ja Leedu väga pingelised suhted. Vilnius, Leedu pealinn, oli poolakate poolt okupeeritud ja sel põhjusel taunis Leedu ka Eesti diplomaatilisi suhteid Poolaga. Näiteks järgnes Eesti riigivanema Otto Strandmani visiidile Poolasse demonstratsioon Eesti vastu. Üldises plaanis said kaks riiki siiski läbi sõbralikult, tavalised olid vastastikused sõjaväelaste visiidid ja 1930. aastatel elavnesid ka

²⁶² Žukienė, “The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century”, 79.

²⁶³ Toimetaja Tallaja, “Eesti-Leedu ühingu aktus. Leedu 15 a.vaba”, *Sõnumed*, nr 40 (17.02.1933), 1.

kultuuri suhted. See hõlmas endas nii üksteise iseseisvuspäevade tähistamist, ilmus üksikuid tõlkeid ilukirjandusest, spordialade lõikes peeti sõpruskohtumisi ja korraldati ka vastastiku kunstinäitus.²⁶⁴

Kõnealused kunstinäitused leidis aset aastal 1937. Leedu kunsti näitus Eestis toimus Tallinna Kunstihoones 10.04.1937-25.04.1937. Näituse aupatroonideks olid Leedu Riigi President Antanas Smetona ja Eesti Riigivanem Konstantin Päts. Näituse aukomiteesse Leedus kuulusid tollane Leedu välisminister S. Lozoraitis, haridusminister J. Tonkūnas ja Eesti saadik ja minister Leedus O.Öpik. Näituse komitee Leedus koosnes kümnest inimesest. (M. Avietenaitė-Välisministeeriumi pressiosakonna juhataja; P.Dailidė- Leedu Telegraafiaagentuuri "Elta" direktor; Dr. P Galaunė-Vytautas Suure Kultuurimuuseumi rektor; Dr. A.Juška-Haridusministeeriumi Kultuuriosakonna direktor; J.Mikenas, A. Varnas ja A. Žmuidzinavicius- Kaunase kunstikool lektorid; I. Šlapelis- Kaunase kunstikooli direktor, J. Vileišis-Leedu-Eesti ühingu esimees; V. Vizgirda- Leedu Kunstnikkude Liidu esimees ja näituse peakomissar)²⁶⁵

Näituse aukomitee Eestis koosnes kolmest isikust- Eesti välisminister Dr. F.Akel, haridusminister kolonel A.Jaakson ja Leedu saadik ja minister Eestis B. Dailide. Näituse komitee oli kümneliikmeline (J. Greenberg- Eesti Kultuurkapitali Kujutava Kunsti Sihtkapital Esinduskogu esimees, Eesti Kujutavate Kunstnikkude Keskühingu esimees, Eesti Kultuurkapitali Kujutava Kunsti Sihtkapitali Valitsuse liige; K.Kornel- Eesti Telegraafiaagentuuri ETA direktor; H.Kuusik-Eesti Akadeemilise Kunstnike Koondise esimees, Kunsttööstuskooli inspektor; A.Pallo -välisministeeriumi pressiosakonna juhataja; V.Päts-Haridusministri abi, Eesti Kultuurkapitali Kujutava Kunsti Sihtkapitali Valitsuse esimees; Prof. A. Starkopf - Kõrgema Kunstikooli "Pallas" direktor; P. Tauk- Eesti Kunstimuuseumi direktor, Eesti Kultuurkapitali Kujutava Kunsti Sihtkapitali valitsuse abimees; A. Uesson- Eesti-Leedu ühingu esimees, Tallinna abilinnapea; Dr. J.Vasar-Haridusministeeriumi Teaduse ja Kunsti osakonna direktor; A.Väli- Eesti Kultuurkapitali Kujutava Kunsti Sihtkapitali Valitsuse peasekretär).²⁶⁶

Näituse kataloogis on seitsme lehekülje pikkune ülevaatlilik ja üldistav kirjeldus Leedu ajaloost. Teksti autoriks on Adolfas Valeška. Rõhutatakse leedulaste juba sajandeid kestnud kunstilembust ja esile tõstetakse nende rahvuslikke ornamentide kasutust kunstis. Pikemalt

---

²⁶⁴ Peep Pihlak, "Näitus Eesti-Leedu suhetest aastatel 1919–1940", *Tuna*, 1 (2005), 146-148.

²⁶⁵ *Leedu kunstinäitus*, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1937), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/134927> (12.04.2021), 5.

²⁶⁶ *Leedu kunstinäitus*, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1937), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/134927> (12.04.2021), 5-7.

peatutakse M.K Čiurlionise töödel, mida kirjeldatakse kui terviklikke ja rütmilisi. Samuti nimetatakse Čiriulionis Leedu kunsti rajajaks. Veel antakse ülevaade Leedu kunsti hetkeseisust ja ka vanema põlvkonna kunstnikest, seda nimekirja vormis, ilma ühelgi kunstnikul pikemalt peatumata.²⁶⁷ Kirjeldus lõpeb vabandusega “ ... tuleb veel märkida, et Leedule niisuguse näituse korraldamine on esmakordne ja seepärast võibolla vähese ettevalmistuse tõttu kannatab ka näituse tase.”²⁶⁸

Näitusel olid esindatud Petras Aleksandravičius, Robertas Antinis, Povilas Augustinavičius, Gerardas Bagdonavičius, Juozas Bagdonas, Zale Bekeris, Mečislovas Bulaka, Jonas Buračas, Jokubas Dagens, Alfonsas Dargis, Vladas Didžiokas, Barbora Didžiokienė, Olga Dubeneckienė-Kalpokienė, Vladas Eidukevičius, Adomas Galdikas, Vincas Grybas, Antanas Gudaitis, Vytautas-Kazys Jonynas, Vytautas Kairiūkštis, Petras Kalpokas, Rimtas Kalpokas, Marcė Katiliūtė, Povilas Kaufmanas, Leonardas Kazokas, Antanas Kučas, Telesforas Kulakauskas, Jonas Kuzminskis, Jakovas Lipšicas, Jonas Mackevičius, Giša Markusas, Matas Menčinskas, Jokūbas Mesenbliumas, Marija Minginaitė, Černė Percikovičiūtė, Viktoras Petravičius, Konstancija Petrikaitė-Tulienė, Ignas Piščikas, Povilas Puzinas, Vaclovas Rataiskis, Antanas Samuolis, Kajetonas Sklėrius-Šklerys, Adomas Smetona, Napoleonas Stanikas, Jonas Steponavičius, Aleksandras Šepetys, Jonas Šileika, Danutė Tarabildaitė, Stasys Ušinskas, Adolfas Valeška, Adomas Varnas, Petras Verbickas, Justinas Vienožinskis, Viktoras Vizgirda, Juozas Zikaras, Antanas Žmuidzinavičius.²⁶⁹

Kokku on näitusekavas 55 kunstniku, kellelt oli näitusele välja pandud 217 tööd. Esindatud olid nii õlimaal, skulptuur, graafika, dekoratsioon, akvarell, tušš, raamatuillustratsioonid, joonistused ja ex librised. Eraldi on näitusekataloogis trükitud ka 18 kunstiteose fotod.²⁷⁰ Sama näitus oli samal aastal varasemalt olnud väljas ka Riias. Näitus suleti Riias vaid kuus päeva enne Tallinnas avamist.²⁷¹

Eesti ajakirjanduses ilmusid tutvustused nii näitusele eelnevalt kui ka arvustused avamisejärgselt. Päewalehes ilmus 9. aprillil 1937 näitust tutvustav lõik, milles mainiti ka Leedus samaaegselt toimuvat näitus.²⁷² 10. aprillil ilmus Postimehes artikkel, millest selgub, et näituse avamisele eelneval õhtul oli valitud seltskond käinud näitust juba külastamas ja saanud

²⁶⁷ “Leedu kunstinäitus“, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1937), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/134927> (12.04.2021), 8-14.

²⁶⁸ *Ibid.*, 13-14.

²⁶⁹ *Ibid.*, 15-28.

²⁷⁰ *Ibid.*

²⁷¹ *Lietuvas makslas izstade Riga* (Riia:1937), <https://www.abebooks.com/first-edition/Lietuvas-makslas-izstade-Riga-1937-gada/22589986589/bd> (18.05.2021),

²⁷² “Leedu kunstinäitus awatakse homme“, *Päewaleht*, nr 96 (09.04.1937), 1.

ka näitusega koos Tallinnasse saabunud Leedu kunstnikelt justkui “kuraatorituuri”. Leedu kunstnikest olid Eestis näituse peakomissar V.Vizgirda, A. Valeška, J.Vienožinskis ja A.Gudaitis. Samas artiklis kajastatakse ka Kaunases toimuvat eesti kunsti näitust, kus Leedu valitsus on 2500 krooni eest teoseid ostnud. Ostetud teosteks on A.Starkopf “Ema lapsega”, A. Johani “Laeva ruhvis”, K. Raud “Portree”, E. Haamer “Saare kalurid”, peale selle osteti töid ka E.Wiiralti, H.Mugasto, A. Laigo ja A. Bachi graafika hulgast.²⁷³ Samal kuupäeval ilmus ka A.Valeška näituse tutvustus Päewalehes, mis on lühem versioon näitusekavas olevast tekstist.²⁷⁴ Lühikese arvustuse näituse kohta kirjutas samasse Päewalehte Feliks-Karl Randel, ta kirjeldab leedu kunsti kui värskendavat ja moodsat. Samuti märgib ta, et näituselt peaaegu puudus nn. vanakooli kunst ja mõnede vanemate kunstnike tööd on hoopis moodsamad kui nooremate kunstnike tööd. Peale selle kirjeldab ta leedulaste kunsti kui värsket ja temperamentset ning tajub otsest saksa ekspressionismi mõju kunstile.²⁷⁵ 15. Aprillil ilmus Päewalehes Hanno Kompuse arvustus. Ta alustab arvustust tõdemusega, et ühe näituse põhjal ei ole võimalik tabada leedu kunsti hinge ning kogu ülevaade on subjektiivne. Ta toob välja suure indivisuaalse mitmekesisuse ja järeldab, et Leedu kunstil puudub veel formaalne traditsioon ja ühtne stiil. Peagi grupeerib ta individualismi siiski kaheks rühmaks- enne ja pärast iseseisvumist loodud kunstnikud ehk nende kunst, kes sündisid Leedu Vabariigis ja nende kunst kes sündisid enne Leedu Vabariiki. Erinevust kahe põlvkonna vahel näeb ta kunstis kui vanema põlvkonna välismaailma edasi andmist ja noorema põlvkonna vastupidist sisemaailma edasi andmist. Sarnasel Feliksile tajub ta tugevat saksa ekspressionismi mõju noorema põlvkonna töödes. Ekspressionismi jätkuvat populaarsust näeb ta olevat seotud leedu rahvakunsti motiivide ja külakunsti inspiratsiooniga. Kompus leiab, et eesti ja leedu kunst on niivõrd erinev, et neid ei anna võrrelda. “*cum grano salis*, ütleksime nii: eestlane näib olevat esmajoonel lüüriline, leedulane dramaatiline”²⁷⁶. Samuti hindab Kompus kõrgelt leedu näituse värskust, kuna leiab, et leedu kunstist on tehtud aus läbilõige, mitte valitud sobivamaid töid eksponeerimiseks “Olgu see hea või halb”, kõik on näidatud.²⁷⁷

Eesti kunsti näitus Leedus (leedu keeles *Estų dailės paroda*) leidis aset 04.04.1937-25.04.1937. Toimumispaigaks oli Vytautas Suure Kultuurimuuseum (leedu keeles *Vytauto Didžiojo Kultūros muziejus*) Kaunases, mis tänapäeval kannab nime M.K Čiurlionise Riiklik

---

²⁷³ *Postimees*, 1937. Avati leedu kunstinäitus. (96), p.7.

²⁷⁴ Adolfas Valeška, “Leedu kunsti teed“, *Päewaleht*, nr 97 (10.08.1937), 6.

²⁷⁵ Feliks-Karl Randel, “Leedu kunsti teed“, *Päewaleht*, nr 97 (10.08.1937), 11.

²⁷⁶ Hanno Kompus, “Leedu kunstinäitus“, *Päewaleht*, nr, 102, (15.04.1937), 4.

²⁷⁷ *Ibid.*

Kunstimuuseum (leedu keels *Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus*).²⁷⁸ Näituse aupatroonid olid samad, mis Eestis toimunud Leedu näitusel, ehk Leedu Vabariigi president A.Smetona ja Eesti riigivanem K.Päts. Täielikult kattus ka Eesti näituse komitee nimekiri, näituse peakomisaariks oli professor Voldemar Mellik. Leedu näituse komiteesse oli lisatud ka A.Merkys, kes oli tol ajal Kaunase linnaapea. Ainuke erinevus Leedu aukomitee koosseisus oli M. Masiliūnase lisandumine, kes oli ametilt haridusministeeriumi kantsler.²⁷⁹ Näituse kataloogis oli 12 lehekülje pikkune tutvustus eesti kunstist, mille autoriks oli Ants Murakin. Tutvustuses rõhutatakse kahe riigi kunsti erinevust ja antakse kiire ülevaade eesti kunstist alates J.Kölerist ja K.L Maibachist. Lõigu pikkune tutvustus pühendatakse ka A. Adamsonile ja A.Weizenbergile. Edasi kirjeldatakse kuidas 19. sajandil vahetus Venemaa akadeemiate mõju välja saksa mõjuks ja mainitakse ka kohalike baltisakslaste nagu von Gebhardti, Dückeri ja von Bochmanni. Pikemalt peatutakse O. Hoffmanni maastiku- ja žanrimaalidel. P. Rauda ja A.Laikmaad tituleeritakse justkui sillaks modernismi. Eesti kunsti suureks arenguks peab Murakin perioodi alates 1905. aastast alates. Suurt tähtsust nähakse Kristjan Raua õppestuudiol ja Kristjan Raual endal, kes tituleeritakse ainsaks eesti rahvakunsti originaalseks esindajaks. Ühe lehekülje vältel antakse kiire ülevaade N.Triigi, J.Koorti, K.Mägi, R.Nyman, A.Uuritsa ja E.Obermanni kunstist, tõstes sealjuures esile K.Mägi olulisust. Kiire tutvustuse pälvivad A.Jansen, P.Burman, K.Burman, P. Aren, V. Kangro-Pool, J.Greenberg, A. Kalmus, L.Oskar, K.Süvalo, P. Sepp ja A. Jegorov. Iseseisvumisele järgneb paljude kunstiseltside loomine nii Tallinnas kui Tartus ja ka kunstikoolide avamine. Kunstikool Pallasest antakse lugejale kiire kokkuvõte, nii õppejõudude haridustaustast kui ka stiilist. Õpilastel pikemalt ei peatuta, silmapaistvamatest Pallase kasvandikest on kunstnike vaid mainitud ja nimetatud, mis stiilis ja millise meediumiga nad töötavad. Eraldi lõik on pühendatud vaid E.Wiiraltile, kes tituleeritakse maailmanimeks. Lõpetuseks tutvustatakse eesti skulptoreid, A.Weizenbergi, A.Adamsoni, J. Koorti, V.Melniku, F.Sannameest, A.Starkopfi jt. Tutvustus lõpeb tõdemusega, et antud tutvustus annab hea ülevaate eesti kunstis suundumustest, olulisematest talentidest ja tähtsatest kunstnikest.²⁸⁰

Näitusekataloogis on nimetatud 233 teost, mis olid näitusel eksponeeritud. Näitusel osales 71 kunstniku, kelleks olid: Adamson-Eric, Ida Anton, Peet Aren, Aino Bach, Nikolai Bergholz, Aleksander Bergman, Erna Brinkmann, Paul Burman, Nigul Espe, Julius Gentlalen,

---

²⁷⁸“14. Vytauto Didžiojo kultūros muziejus“ *Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra Kaune, s.a.*, <https://istorineprezidentura.lt/galerija/prezidentinis-marsrutas/193-14-vytauto-didziojo-kulturos-muziejus.html> (17.05.2021).

²⁷⁹ Ants Murakin, *Estų dailės paroda*, (A.Narkevičiaus spaustuvė, 1937), 3-5.

²⁸⁰*Ibid.*, 7-17.

Aleksander Grinjev, Erik Haamer, Herman Halliste, Ernst Hallop, Karl Herman, August Jansen, Andrei Jegorov, Andrus Johani, Eduard Järv, Ernst Jõesaar, Aleksander Kaasik, Anatoli Kaigorodoff, Arnold Kalmus, Albert Kesner, Jaan Koort, Friedrichs Koppel, Nikolai Kull, Nikolai Kummits, Märt Laarman, Arkadio Laigo, Ants Laikmaa, Jeguda Leiba, Hugo Lepik, Erich Leps, Kaarel Liimand, Paul Liivak, Karin Luts, Lydia Mei, Natalie Mei, Voldemar Melnik, Hando Mugasto, Ants Murakin, Voldemar Mölder, Roman Nyman, Eduard Ole, Villem Ormisson, Ludvig Oskar, Boris Ottenberg, Juhan Pütsepp, Feliks-Karl Randel, Gustav Raud, Kristjan Raud, Juhan Raudsepp, Günther Reindorff, Richard Sagrits, Martin Saks, Ferdi Sannamees, Anatol Sivard, Anton Starkopf-Rea, Konstantin Süvalo, Kristjan teder, Anna Triik-Pöllusaar, Nikolai Triik, Viktor Turp, Richard Uutman, Kuno Veeber, Georg Vestenberg, Eduard Viiralt, August Vomm, Johannes Vöerahansu, Alfred Zolk.

Kõige rohkemate töödega oli esindatud Eduard Wiiralt, kellelt oli kokku näitusel kümme teost.²⁸¹

Näituse kataloogis on toodud eraldi välja ka 16 fotot teostest. Nende hulgas on nii graafikat, skulptuure kui ka maale.²⁸²

Peale vastastiku korraldatud kunstinäituste on kahe riigi vahel ka teisi kunstilisi kokkupuutepunkte. 1937. aasta Pariisi maailmanäitus sai kolmele Balti riigile esimeseks. Kolm riiki otsustasid eeldatavasti kulude kärpeks tulla välja ühise paviljoniga. Paviljoni loomiseks korraldati mitmeid konkursse, mis hõlmasid kolme riiki. Nende hulgas nii arhitektuuri, sisekujunduse kui ka fuajee skulptuuride konkurs.²⁸³ Seega toimus 1930. aastate lõpus varasemast tihedam kultuurialane koostöö Eesti ja Leedu vahel.

---

²⁸¹ *Ibid.*, 19-29.

²⁸² *Ibid.*, 33-48.

²⁸³ Triin Ojari, "The 1937 Baltic Pavilion In Paris". *Estonian Art*, 2021, <http://www.estonianart.ee/architecture/the-1937-baltic-pavilion-in-paris/> (12.08.2021).

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös on uuritud ja kaardistatud Eesti ja Leedu kunstimaastiku kokkupuutepunkte, sh sarnaseid ning erinevaid arengusuundasi ja tendentse 1920.–1940. aastatel. Samuti on antud ülevaate mõlema noore vabariigi kunstist, täpsemalt selle mõjutajatest, suundadest, kunstiharidusest ja -näitustest.

Töö käigus selgus, et kahe riigi kunstil oli nii otseseid kui kaudseid kontakte. Otsesteks kontaktideks kujunesid nii vastastikused kunstinäitused vaadeldava perioodi lõpus kui ka ühisprojektina koos Läti Vabariigiga Pariisi maailmanäitusel osalemine. Mõlemad sündmused jäid vaadeldava perioodi lõpuperioodi. Sellele eelnevalt olid kokkupuutepunktid märksa juhuslikumad.

Kaudseteks kokkupuute punktideks olid nii kõrgemate kunstikoolide õppejõudude haridustaust (Stieglitzi ja Anton Ažbe kunstikoolis ning Peterburi Kunstide Akadeemias) kui ka üleüldine Lääne-Euroopa kunsti hindamine ja selle poole pürgimine ja kogu kunsti üldine arengusuund. Suur erinevus joonistus välja leedulaste vähesel Pariisi ja põhjamaade kogemuse kaudu ning vastupidiselt eestlastest kunstnikel puuduva Poola mõjutuste kaudu.

Suurt tähtsust kandsid mõlemas riigis kõrgemad kunstikoolid. Nii Kõrgem Kunstikool Pallas kui Kaunase Kunstikool jagunesid spetsialiseeruvateks stuudioteks. Peab tõdema, et Kaunase kunstikool oli erialade poolest rikkam ja pakkus õpilastele ka gümnaasiumi hariduse võimalust. Pallases keskendus vaid kujutavate kunstide õpetamise ning joonistusõpetajate koolitamisele. Eestis jäid tarbekunsti erialade õpetamine kanda Tallinna Kunsttööstuskoolile, millest sai kõrgkool vaadeldava perioodi liialt lõpus, et see antud töö kontekstis uurimist leiaks.

Kahe riigi kunsti stiililises võrdluses joonistus välja ajanihe. 1920. aastad möödusid Eestis avangardi tähe all, Leedus oli aga aktiivseim avangardi periood 1930. aastatel. Eestis 20. sajandi algusaastatel populaarne rahvusromantism populariseerus Leedus alles vabariigi esimesel kümnendil.

Kunstinäituste seisukohalt oli selgelt kiiremini arenevaks riigiks Eesti, seda nii riigisiseste näituste, välisnäituste organiseerimisega Eestis kui ka Eesti kunsti näituste korraldamisega välismaal. Võib oletada, et kui mõlemad riigid ei oleks enda iseseisvust kaotanud, oleks Leedu kunstinäituste trend, seda eriti välisnäituste osas, Eestiga võrreldes ühtsustunud. Vaadeldava perioodi lõpus oli näha selget kasvavat näituste hulk nii Leedut külastavate näituste kui ka Leedu kunsti näituste korraldamises välismaal.

Kokkuvõttes oli käsitletaval perioodil, aastatel 1918-1940, mõlema riigi kultuurielu suurimaks otseseks eeskujuks Lääne-Euroopa kunstimaailm. Suur osa kunstnikest nii Eestis kui Leedus käis

end täiendamas või esmast haridust saamas just Läänes. Kunstikool Pallas ja ka Kaunase kunstikool saatsid edukamaid õpilasi stipendiumi põhiselt Läände end täiendama. Enamasti osutus sihtkohaks Pariis, seda eriti 1930. aastatel. Kahe noore riigi kunstilised püüdlused kattusid üldplaanis, kuid Leedu kunst paistis olevat aeglasemalt arenenud, mis võis olla tingitud pikast ja karmist venestamise perioodist, mis ei lasknud kohalikul intelligentsil Eestiga samas rütmis areneda.

Summary. Mainstreams of Fine Arts in Estonia and Lithuania Between 1920–1940.

The aim of this bachelor's thesis was to map out the similarities and differences of fine arts, including mainstreams of style, influence, the higher education system of art and the culture of art exhibitions in both Estonia and Lithuania between 1920–1940. This thesis also aims to find direct links between the two young nations' art scenes.

In the course of the work, it became clear, that the art of the two nations had both direct and indirect links. The direct links were mutual art exhibitions, both in 1937, as well as participation in a joint project with the Republic of Latvia at the Paris World's Fair in 1937. Prior to that, the points of contact were much more accidental rather than a direct throughout link between the two nations.

Indirect links between the nations were educational backgrounds of the teachers in the art schools. Teachers as well as ordinary artists from both nations attended the Stieglitz- and Anton Ažbe Art Schools as well as the St. Petersburg Academy of Arts.

The big difference between the two art scenes was the lack of connections to Paris and the Nordic countries on the Lithuanian side and the lack of connection to Poland on Estonian side.

Higher art schools in both countries were of great importance to the overall art scene of the time. Both schools, Pallas Higher Art School and Kaunas Art School, were divided into specialized studios. It must be acknowledged that Kaunas Art School also had subjects of applied arts in its curriculum and also offered students the opportunity for upper secondary education. Pallas focused only on teaching the fine arts and training future drawing teachers. The teaching of applied arts in Estonia was mainly focused on in the Tallinn Industrial Art School, which was not an higher educational school until 1938.

In the stylistic comparison of the art of the two countries, a sort of time shift emerged. The art in the 1920s in Estonia was mostly prone to avant-garde. The active avant-garde period in Lithuania was in the 1930s. National romanticism, popular in Estonia in the early years of the 20th century, became popular in Lithuania only in the first decade of the independence.

KASUTATUD KIRJANDUS

“14. Vytauto Didžiojo kultūros muziejus“ *Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra Kaune, s.a.*, <https://istorineprezidentura.lt/galerija/prezidentinis-marsrutas/193-14-vytauto-didziojo-kulturos-muziejus.html> (17.05.2021).

Tiina **Abel**, Joanna **Hoffmann**, Hanna-Liis **Kont**, *Pallas 100*, (Tartu: Tartu Kunstimuseum, 2019), 56;196-203.

Tiina **Abel**, Piret **Kriivan**, “Eesti lugu. Kunstielu aastal 1919“, *ERR*, 17. oktoober 2010, <https://vikerraadio.err.ee/788190/eesti-lugu-kunstienu-aastal-1919> (12.04.2021)

Nijolė **Adomavičienė**, “Biography“, *Ciurlionis.eu*, <http://ciurlionis.eu/en/ciurlionis/> (14.04.2021)

Alytaus apskrities kraštotyra, “Matas Menčinskas“, *Dainavoskrastas.lt*, 2016, <http://www.dainavoskrastas.lt/personalijos/matas-mencinskas/> (28.07.2020)

Antanas **Andrijauskas**, “Kauno meno mokykla ir trys XX a. tautinės tapybos mokyklos tapymo gairės: Vienožinskis, Samuolis, Gudaitis“, *Acta Academiae artium Vilnensis*, 49(2008) 9-60.

Mindaugas **Bertašius**, Jonas **Vaičėnionis**, Rasa **Varsackytė**, "Kauno Istorija", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 29.aprill 2021, <https://www.vle.lt/straipsnis/kauno-istorija/> (13.08.2021)

“Belgia *kunstinaitus*“, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1938), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117598> (11.04.2021).

V.**Biciunas** "Leedu Kunst", *Postimees*, nr 214 (10.08.1926), 2.

Ewa **Bobrowska-Jakubowska**, "Vilniaus dailininkų karjeros Paryžiuje XX amžiaus pradžioje", *Acta Academiae artium Vilnensis*, 17 (2000), 59-63.

Classic Lithuanian Literature Anthology, “Simonas Daukantas“, *Antologija.lt*, 2020, <http://antologija.lt/author/simonas-daukantas?lang=en> (12.08.2020)

Pietro Umberto **Dini**, *Foundations of Baltic Languages*, (Vilnius: Vilnius University, 2014), 264-285.

Eesti Kunstimuseum, “Eesti Kunstimuseumi ajalugu“, *Kunstimuseum.ekm.ee*, s.a., <https://kunstimuseum.ekm.ee/ajalugu> (11.04.2021).

Eesti Kunstimuseum, “*Poola tänapäeva kunsti näitus*“, (Tallinn: 1934), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117588> (11.04.2021).

Eero **Epner**, *Konrad Mägi*, (Tallinn: Eesti Kunstimuseum, 2020), 15-29.

Voldemar **Erm**, *Anton Starkopf*, (Tallinn: Kunst, 1977), 45.

Vladas **Gasiūnas**, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro, „Adomas Galdikas“, *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 25. juuni 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/adomas-galdikas/> (14.08.2021)

Arūnas **Gumuliauskas**, "Juozas ar Juzefas Pilsudskis: lietuvių tautinio identiteto problema tarpukariu", *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 8 (2009), 395-396.

Jüri **Hain**, "Eesti Kunstiseltsi Tallinna Kunsttööstuskool (1914-1916)", In: M. Kalm, ed., *Kunsttööstuskoolist kunstiakadeemiaks 100 aastat kunstiharidust Tallinnas*, (Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2014), 49-62.

Jüri **Hain**, "Sada aastat esimesest eesti kunstinäitusest", *Sirp*, 11. august 2006, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/sada-aastat-esimesest-eesti-kunstinaitusest/> (09.02.2021)

Jüri **Hain**, „Tallinna Kunstikooli algus“. *Sirp*, 05.11.1999, 8.

Sirje **Helme**, *100 aastat eesti kunsti* (Post Factum, 2018), 15.

Sirje **Helme**, Jaak **Kangilaski**, *Lühike Eesti kunsti ajalugu* (Tallinn: Kunst, 1999), 92-104.

“Jānis Tiedmans : kunstinäitus : Tallinnas 15. - 29. I 1933“, (Tallinna Eesti Kirj.-Ühis. Trükikoda, 1933), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/138942> (11.04.2021).

Giedrė **Jankevičiūtė**, “ Amžiaus pradžios skulptūra”, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 275.

Giedrė **Jankevičiūtė**, “ Constructing National Identity: The Image of the Medieval Grand Duchy of Lithuania in Lithuanian Art from the 1920s to the 1990s”, *Central Europe*, 8/2 (2010), 158-180.

Mare **Joonsalu**, Tiiu **Talvistu**, *Pallas*, (Tartu: Tartu Kunstimuuseum, 2010), 52-54; 71; 97-103; 192-193; 317.

Mart **Kalm**, „*Ajalugu 100 aastat kunstikooli Tallinnas.*“ *Eesti Kunstiakadeemia*. N.d <https://www.artun.ee/akadeemia/akadeemiast/ajalugu/> (03.02.2021)

Jaak **Kangilaski**, *Kunstikultuuri ajalugu 12. klassile: Postimpressionismist uue meediani* (Tallinn:Kunst, 2005), 48-49;121-125.

Andres **Kasekamp**, *Balti riikide ajalugu* (Tallinn: Varrak, 2011), 36-97.

Hanno **Kompus**, “Leedu kunstinäitus“, *Päewaleht*, nr, 102, (15.04.1937), 4.

“Kunstiseltsi „Lennok” eesti kunsti näitus Petrogradis“, *Kreutzwald.kirmus.ee, s.a.*, https://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=1314&table=Events (11.04.2021)

Kunstiühing "Pallas", “*Kunstiühing "Pallase" VIII erakorraline näitus gravüür*“, (1925), <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:409190/349806/page/4> (11.04.2021).

Kunstiühing "Pallas", “*Kunstiühing "Pallas" IX erakorraline näitus. Joonistused Baltika*“, (1929), <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:394731/340012/page/1> (11.04.2021).

Kunstiühing "Pallas"(ed.), “*Soome kunstinäitus: Tartus 6. I - 27. I 1931*“, (1931), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117595> (11.04.2021).

“Leedu kunstinäitus awatakse homme“, *Päewaleht*, nr 96 (09.04.1937), 1.

“*Leedu kunstinäitus*“, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1937), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/134927> (12.04.2021).

Lewben Art Foundation, “*Adolfas Valeska*“, *Daile.lt*, 2020. <https://www.daile.lt/artist/valeska-adolfas-61456949/> (05.08.2020).

Lietuvas makslas izstade Riga (Riia:1937), <https://www.abebooks.com/first-edition/Lietuvas-makslas-izstade-Riga-1937-gada/22589986589/bd> (18.05.2021).

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, “*Pirmoji Lietuvių Dailes Paroda*“, *Llti.lt*, 2020, http://www.llti.lt/lt/dailes_paroda/ (02.04.2020)

Lietuvos dailės muziejus, “*Lietuvių Dailės Atgimimo Šimtmetis*“. *Old.Ldm.Lt*, 2011, http://old.ldm.lt/LDM_naujos_parodos/Pirmoji_paroda_b.htm (14.08.2021)

Justinas **Lingys**, “*Laikinosios sostinės fenomenas. Kauno meno mokykla*“, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, 2019,

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000072349/laikinosios-sostines-fenomenas-kauno-meno-mokykla> (12.04.2021)

Viktoras **Liutkus**, "Lithuanian Art and the Avant-Garde of the 1920s", *Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences*, 54/2 (2008), 39-49.

„Lāti *kunstināitus*“, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1936), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/106497> (12.04.2021).

Justina **Minelgaitė**, Ingrida **Jakubavičienė**, Jovita **Jankauskienė**, "Pirmoji Lietuvos Respublika: kas, kur, kada?" (Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra Kaune, 2018). 263.

Iloną **Mažeikienė**, "Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios dailininkų kartos grafika", *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 291.

Iloną **Mažeikienė**, "Pirmųjų lietuvių dailės parodų grafika", *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 276.

Justina **Minelgaitė**, Ingrida **Jakubavičienė**, Jovita **Jankauskienė**, "Pirmoji Lietuvos Respublika: kas, kur, kada?" (Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra Kaune, 2018). 232;263;317.

Shalini **Mody-Pauts**, "Voldemar Päts ja Riigi Kunsttööstuskool Eesti Vabariigi ajal" In: M. Kalm, ed., *Kunsttööstuskoolist kunstiakadeemiaks 100 aastat kunstiharidust Tallinnas*, (Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, 2014), 113-127.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro, "Adomas Varnas", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 28. juuni 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/adomas-varnas/> (09.04.2021)

Jolita **Mulevičiūtė**, "Lithuanian Art Of The Inter-War Period And Intricacies Of The "National Spirit"", *Modernity And Identity: Art In 1918-1940* (Vilnius: Vilniaus Dailės Akademijos Leidykla, 2000), 7-20.

Jolita **Mulevičiūtė**, "Sklerius Kajetonas", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 25. juuni 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/kajetonas-sklerius/> (12.04.2021)

Ants **Murakin**, *Estų dailės paroda*, (A.Narkevičiaus spaustuvė, 1937), 3-29.

Museums of Lithuania, „Juozas Zikaras Museum“, *Internet Archive-Wayback Machine*, 04. november 2005,

https://web.archive.org/web/20051104235959/http://muziejai.mch.mii.lt/kaunas/zikaro_muziejus.en.htm#Zikaras (14.04.2021)

Nacionalinė dailės galerija „Mokytojai Ir Mokiniai“. *Nacionalinė Dailės Galerija*, 2021 <http://www.ndg.lt/rinkinys/ekspozicija-galerijoje/mokytojai-ir-mokiniai.aspx> (11.08.2021)

“Nacionalinis MK Čiurlionio Dailės Muziejus 1921-2010”, *Nacionalinis MK Čiurlionio Dailės Muziejus, s.a.*, <http://sena.ciurlionis.lt/uploads/file/MKC%20chronologija%201921-2010.pdf>. (15.08.2021)

Tiina **Nurk**, *Kõrgem kunstikool „Pallas“ 1919-1940* (Tallinn:Kunst, 1977), 91-196.

Tiina **Nurk**, *Professor A. Vabbe : näituse kataloog : Tartu, märts - mai 1962.* (Tartu: Tartu Riiklik Kunstmuuseum,1962), 6-8.

Triin **Ojari**, "The 1937 Baltic Pavilion In Paris". *Estonian Art*, 2021, <http://www.estonianart.ee/architecture/the-1937-baltic-pavilion-in-paris/> (12.08.2021).

“Prantsuse kunstnäitus“, (Tallinn: OÜ „Vaba Maa“, 1939), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117600> (11.04.2021).

Peep **Pihlak**,“Näitus Eesti-Leedu suhetest aastatel 1919–1940“, *Tuna*, 1 (2005), 146-148.

Liis **Pählapuu** (ed.), *Vabad hinged. Sümbolism Baltimaade kunstis* (Tallinn: Eesti Kunstmuuseum, 2018).

Anthony E. **Stellaccio**, “One Path in Lithuanian Art”, *Ceramics Art and Perception*, 63/1 (2006) 80.

Lijana **Štavičiūtė**, "Dailės Parodos", *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 24. september 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/dailes-parodos/> (14.08.2021)

Seppo **Zettenberg**, *Eesti ajalugu* (Tänapäev, 2009), 45-122.

Rasa **Žukienė**, “The Trajectories of Lithuanian Art in the 20th Century”, *History of Lithuanian Culture*, ed. E Klivis, D. Kuizinienė, D. Senvaityte & R. Žukienė (Vilnius: Versus Aureus), 51-104.

Tallinna Kunstihoone, “Kunstihoonest“, *Kunstihoone.ee*, s.a., <https://www.kunstihoone.ee/kunstihoonest/> (12.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“ 1910“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1910> (12.04.2021)

Peeter **Talvistu**(ed.),“1920“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1920> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“1926“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1926> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“1929“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1929> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“1930“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1930> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“1932“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1932> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“1937“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1937> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“1939“ *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/1939> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“ *Adamson-Ericu isikunäitus*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/exbqtaygnaaxgd> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“ *Adamson-Ericu isikunäitus*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/exneqzqgfht6zg> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**, “Ajalugu“, Tartmus.ee, 2015, <https://tartmus.ee/muuseumi-piletiinfo/ajalugu/> (11.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“ *Ausstellung Novembergruppe, Malerei, Plastik, Architektur*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/ex7v1urbqzy4bi> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“ *Eesti Esimene Kunstinäitu*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2019, <http://www.ekabl.ee/exhibition/ex1nm1vwjmx8q8> (09.02.2021)

Peeter **Talvistu**(ed.),“ *Gravures sur bois, lithographies, eau-fortes, monotypies, dessins*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/ex754idzf6w33p> (09.04.2021).

Peeter **Talvistu**(ed.),“ *Société des artistes indépendants 35e exposition*“, *EKABL - Eesti Kunsti ja Arhitektuuri Biograafiline Leksikon*, 2021, <http://www.ekabl.ee/exhibition/exilim6ehgntfx> (09.04.2021).

Tiiu **Talvistu**, „Pallase retseptioonist Eesti kunsti ajaloos“, J. Hoffmann and H. Kont, ed., *Pallas 100*. (Tartu: Tartu Kunstimuseum, 2019), 51-56.

Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, “Kaitstud Lõputööd”, *Flaj.ut.ee*, 2020, <https://www.flaj.ut.ee/et/instituudist/kaitstud-loputood-0> (20.08.2020)

Tartu Ülikooli muuseum, “Tartu Ülikooli muuseumi ajalugu“, *Muuseum.ut.ee, s.a.*, <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/328> (11.04.2021).

Vaike **Tiik**,“ Eesti kunsti elu XIX ja XX sajandi vahetusel“, *Kunst*, 1, (1966), 11.

Toimetaja Tallaja, “Eesti-Leedu ühingu aktus. Leedu 15 a.vaba”, *Sõnumed*, nr 40 (17.02.1933).

Nijolė **Tumėnienė**, " *Stasys Uėinskas*“, *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 16. detsember 2013, <https://www.vle.lt/straipsnis/stasys-usinskas/> (14.08.2021)

“*Ungari kunstinäitus*“, (1938), <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117582> (11.04.2021).

"Vabad Hinged. Sümbolism Baltimaade Kunstis - Kumu Kunstimuseum". *Kumu Kunstimuseum*, 2018, <https://kumu.ekm.ee/syndmus/symbolism-baltimaade-kunstis/>. (13.08.2021)

Adolfas **Valeška**, “Leedu kunsti teed“, *Päevaleht*, nr 97 (10.04.1937), 6.

Apolonija **Valiuėkevičiūtė**, *Kauno Meno Mokykla* (Vaga, 1971). 7-106.

Kristel **Valk**, “Rahvussotsialistlik ja rahvuslik Saksa okupatsiooni aegsetes kunstikirjutistes“, *Kunstiteaduslikke Uurimusi*, 1/14 (2005). 73.

Valstybės biudžetinė įstaiga Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, "History Of The Lithuanian National Museum Of Art". *Lndm.Lt*, 2020, <https://www.lndm.lt/en/history-of-lithuanian-art-museum/> (13.08.2021)

Reet **Varblane**, “Mõttelaadi muutumine 1930. aastate Eesti kunstikäsitluses“, *Eesti Teaduste Akadeemia toimetised*, 42/3 (1993). 315

Maarja **Vaikmaa**, “ERMi esimesel näitusel Raadil“, *Eesti Rahva Muuseumi ajaveeb*, 17. mai 2018, https://blog.erm.ee/?p=11401#_ftn16 (08.04.2021).

Jüri **Viikberg**, “Pilguheit saksa laensõnadele eesti keeles“, *Oma Keel*, 1 (2014), 4.

Dalia **Ramoninė**, “Dailės ugdymas. Kauno meno mokykla”, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 264-265.

Dalia **Ramonienė**, *Justinas Vienožinskis* (Vilnius: VDA leidykla, 2004), 211-212.

Dalia **Ramoninė**, “Lietuvos meninio gyvenimo apžvalga”, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 262-263.

Dalia **Ramoninė**, “Ketvirtojo dešimtmečio jaunosios daililinkų kartos tapyba: modernizmo link”, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 282-283.

Dalia **Ramoninė**, “Tapyba. Pirmosios lietuvių dailės parodos”, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 268-283.

Dalia **Ramoninė**, “Vyresniosios dailininkų kartos tapyba: tradicijos keliu”, *Lietuvos dailės istorija*, ed. D. Ramoninė, T. Valiuvienė (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002), 280;288.

Toivo Ülo **Raun**, *Estonia and the Estonians* (Stanford, California: Hoover Institution Press, 2001), 11.

Feliks-Karl **Randel**, “Leedu kunsti teed“, *Päewaleht*, nr 97 (10.04.1937), 11.

Žilvinas **Rinkšelis**, "Laikinoji M. K. Čiurlionio Dailės Galerija". *Kaunas 2022 Modernizmas Ateičiai*, 2021, <https://modernizmasateiciai.lt/laikinoji-m-k-ciurlionio-dailes-galerija/> (14.08.2021)

Rootsi-Eesti ühing Stockholmis (ed.), “*Rootsi kunstnäitus Tallinnas : 1928. a. 26. juunist - 26. juulini*“ (1928) ,<https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/117579>> (11.04.2021).

Rima **Rutkauskiene**, “Petras Kalpokas”, *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija*, 28. juuni 2018, <https://www.vle.lt/straipsnis/petras-kalpokas/> (12.04.2021)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Saara Sion,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
„Kujutava kunsti ülevaade 1920.-1940. aastatel Eestis ja Leedus“,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Kadri Asmer,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Saara Sion
16.08.2021